

TYÖELÄKE 2 | 2012

Eläkeneuvottelujen **HISTORIA KANSISSA**

– tulevaisuus
kirjoittamaton

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

**Historiantutkijat
Matti Hannikainen ja Jussi Vauhkonen**

Hampaat suussa eläkkeelle

Pitkin kevättä on seurattu kiihkeästi työurien pidentämistä edistävien neuvottelujen etenemistä. Ilmassa on ollut suuren urheilujuhlan tuntua: viestijuoksussa kapulaa kuljetetaan kädestä käteen, kalkkiviiva lähestyy, tulokaarteissa kompuroidaan ja ehkä tönitäänkin. Maalisuoralla näyttää siltä, että voimat hiipuvat, mutta huiman loppukirin avulla päästään kuin päästäänkin maaliin.

Pidempi perspektiivi ansioturvan kehittämiseen osoittaa, ettei kisailu ole mitään uutta. Päinvastoin, koko työeläkkeen viisikymmenvuotinen menneisyys on jatkuvaa neuvotteluhistoriaa, jota kansa on seurannut joskus muutoksia toivoen, mutta myös usein peläten.

Tuore kansalaisten mielipiteitä kartoittava tutkimus kertoo, että jatkuvat muutokset eläkejärjestelmässä nakertavat luottamusta. Saman tutkimuksen mukaan vain alle viidennes toivoo eläkeiän nousevan. Tulokset eivät sinänsä rohkaisisi työeläkejärjestelmän kehittämiseen, mutta kuinka luotettava olisi sellainen järjestelmä, joka ei muuttuisi yhtään, vaikka maailma ympärillä muuttuu?

Tieto ei lisää tuskaa. Päinvastoin, tieto lisää luottamusta, mikä tuli todistetuksi niin ikään samaisessa tutkimuksessa. Siksikin on hyväksi, että työmarkkinajärjestöjen neuvotteluja työurien pidentämiseksi seurataan julkisuudessa tiiviisti. Kansalla on oikeus tietää ja oikeus tehdä tulevaisuuden suunnitelmia.

Eläkeneuvottelujen historiasta löytyy esimerkkejä myös kansalaisille mieluisista päätöksistä. Yksi sellainen oli 1980-luvulle ajoittunut sopimus varhennettujen eläkeikien toteuttamisesta. Tähän saatiin hallituspuolueiden siunaus siten, että ratkaisuun liitettiin hammashuollon laajentaminen. Aina valpas media seurasi neuvotteluvaiheita myös tuolloin. Villein otsikko nähtiin sanomalehti Pohjalaisessa, joka yhdisti kaksi uudistusta näin: "Hampaat suussa eläkkeelle" (22.5.1985).

Pohjalaisen otsikko osui oikeaan, sillä yhä useampi meistä lähtee priimakuntoiset hampaat suussa eläkkeelle ja rouskuttelee vapaaherrana vuosikymmeniä. Senkin vuoksi nykyisissä neuvotteluissa punaiseksi langaksi noussut eläkepäästösten sitominen eliniän kehitykseen on perusteltua.

Hampaiden kunnon lisäksi myös työkunto tulee entistäkin tärkeämmäksi. Työurasopimuksen linjauksista löytyykin runsaasti ehdotuksia, joissa työeläkeala ja erityisesti työeläkelaitokset pääsevät näyttämään kyntensä.

Työhyvinvointipalvelut ovat jo nykyiselläänkin hyvällä mallilla työeläkelaitoksissa. Esimerkiksi oikein ajoitetulla ammatillisella kuntoutuksella on tutkitustikin saatu aikaiseksi myönteisiä tuloksia.

Työeläkeyhtiöissä tehtävän hyvän työn soisi mielusti nousevan osaksi koko työeläkealan julkisuuskuvaa, jota tänä keväänä ovat hallinneet toisenlaiset ja skandaalinkäryiset asiat. Myös niillä on vaikutusta kansalaisten kokemaan luottamukseen. Historia tulee ohjenuoraksi tässäkin, sillä se opettaa, ettei luottamusta noin vain oteta. Se ansaitaan, ja siihen tällä sosiaaliturvatehtävää hoitavalla alalla on täydet mahdollisuudet.

Kati Kalliomäki
päätoimittaja

Toimitus

Päätoimittaja: Kati Kalliomäki | Toimituspäällikkö: Anne Iivonen | Toimitusneuvosto: Pauli Forma (Keva), Roman Goebel (Valtiokonttori), Outi Hartikainen (Varma), Mikko Karpoja (Eläke-Fennia), Eija Pakkala (ETK), Risto Syväla (Mela) ja Mika Vidlund (ETK) | Julkaisija: Eläketurvakeskus | Tilaukset ja osoitteenmuutokset: aineistotilaukset@etk.fi, puhelin 029 411 2500 | Osoite: 00065 Eläketurvakeskus | Puhelin: 029 411 20 | www.etk.fi | 47. vuosikerta | Työeläke ilmestyy viisi kertaa vuodessa, seuraava lehti ilmestyy kesäkuussa (11.6.) | Helsinki 2012 | PunaMusta Oy | ISSN-L 0564-5808, ISSN 0564-5808 (painettu), ISSN1799-5221 (verkkojulkaisu) | Kannen kuva: Karoliina Paatos | Ulkoasu: Ilkka Kumpunen, Kipinä | Sisäisivujen paperi: Galerie Fine Silk 70 g/m² | Kannen paperi: Galerie Art Silk 130 g/m²

Sisältö

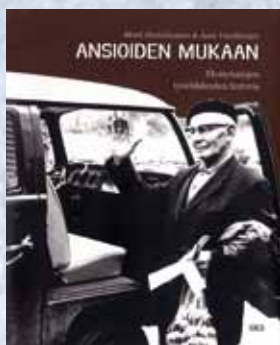
TYÖELÄKE 2 | 2012

- 4 Eläkeneuvotteluissa väliratkaisu**
Isompi eläkeremontti siirtyy lähivuosille. Mutta jo sitä ennen muutokset kohdistuvat varhennetun vanhuuseläkkeen, osa-aikaeläkkeen ja työttömyysputken ikärajoin.
- 6 Luottamus eläketurvaan yhä vankkaa**
Huoli nuorten maksutaakasta yhdistää eläkemieliä.
- 7 Sorsa**
Ville-Pekka Sorsa kirjoittaa kolumnissaan vaikeasta ja vakavasta aiheesta, eläkkeiden rahastoinnista.

Eläketurvakeskuksen hallitus 1974, työeläketurvan 50-vuotishistorian kuvitusta.

- 8 Jatkuvien neuvottelujen eläkehistoria**
Yksityisalojen työeläkelakien voimaantulosta tulee tänä vuonna kuluneeksi 50 vuotta. Historiantutkijat **Matti Hannikainen** ja **Jussi Vauhkonen** kirjoittivat kattavan historiateoksen.
- 10 Kuinka työeläkkeitä hallitaan?**
Ansoiden mukaan -historiateoksen arvioi lehdessämme **Juho Saari**.

- 12 Historiaa lukemalla tajuaa tätä päivää**
 Professori **Pirjo Markkola** kannustaa etsimään historiasta eväitä tähän päivään.

- 13 Turva, raha ja oikeudenmukaisuus**
 Nämä kolme käsitettä kietoutuvat toisiinsa työeläkkeessä.

- 14 Vauhtia kuntoutukseen**
 Enemmän ja aikaisemmin. Tätä suosittavat työeläkekuntoutuksen toimivuutta selvittäneet tutkijat. Onnistuneesti kuntoutusohjelmaan osallistunut **Sanna Osenius** selviytyi pahimman yli.

- 16 Asiantuntija-artikkeli**
 Työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäysosuus on kasvanut, kirjoittaa **Raija Gould** artikkelissaan.

- 17 Työeläke-lehden lukijatutkimus**
 Millaista lehteä sinä haluat lukea? Voit vaikuttaa vastaamalla lehtemme lukijatutkimukseen.

- 18 Kokemuksen ääntä**
 Ilmarisen työhyvinvointipäällikkö **Airi Röpelin** kertoo työstään.

- 20 REPORTAASI**
Vuodet vierivät, mutta työ jatkuu

REPORTAASI

Vuodet vierivät, mutta työ jatkuu

81-vuotias kuvanveistäjä **Mauno Hartman** ei koe olevansa eläkkeellä. **Konkari** työskentelee edelleen. Lisäksi reportaasissa kerromme, miten taiteilija eläke kertyy pienistä palasista tutustumalla apurahalla työtään tekävään taiteilijapariskuntaan **Mikko Myöhäseen** ja **Kati Lehtoseen**.

s. 20

- 26 Asian harrastaja**
 Vakuutusmatematiikko **Pasi Mustonen** tuntee kaavat, mutta hallitsee riskit myös lajiharrastuksensa parissa retkiluistelussa.

- 28 Asiantuntija-artikkeli**
 Eläkeiät Euroopassa nousevat entistä rivakammin ja korkeammalle, kirjoittaa **Mika Vidlund** artikkelissaan.

- 29 Eläkejärjestelmät tukemaan talouskasvua**

- 30 Maailman pitkäikäisin kansa**
 Vuonna 2060 Japanissa on eläkeläisiä yhtä paljon kuin työikäisiä. Nousevan auringon maan eläkejärjestelmä on pulassa.

- 34 Pallo hallussa**
 Ulkomaanpalstamme tarjoilee makupaloja eri maiden eläkeutisista.

- 36 Tiedoksi**

- 37 Nimitykset**

- 38 Luin kirjan**
Yhdyskunta-sarjakuva

- 39 English Summary**

- 40 Eläketurvakeskuksen julkaisut**

Eläkeneuvotteluissa väliratkaisu

Eläkeneuvotteluryhmä jätti maaliskuussa maan hallitukselle ehdotukset työeläkejärjestelmän tulevista muutoksista. Tämä väliraportti nimetty linjapaperi valmistui hallituksen kehysriiheen, kun valtion seuraavien vuosien budjettien raameista päätettiin.

Vanhuuseläkeiän alarajan nosto ei ehdotuksiin sisällynyt. Eläkeiän tarkastelu kuuluu kuitenkin osana perusteellisempaan eläkeremonttiin, jonka suunnittelua jatketaan välittömästi.

– Työ vuoden 2005 uudistuksen jatkamiseksi jatkuu. Hyvä, että tuli periaatesopimus yhteisestä linjasta. Yhteinen tahto jatkuvuudesta ja sen suunnasta on nyt linjattu, toteaa eläkeneuvotteluryhmän työtä johtanut toimitusjohtaja **Jukka Rantala**.

Varhentavia eläkereittejä tukitaan ja poistetaan

Ennen kuin vuodeksi 2017 sovittuun kokonaisratkaisuun päästään, tehdään kolme pienempää muutosta lähinnä varhennettujen eläkereittien karsimiseksi.

Vuonna 2015 toteutettavaksi ajoittuu varhennetun vanhuuseläkkeen poisto. Työeläkejärjestelmässä nykyisin mahdollisena oleva 62-vuotiaana varhennetulle vanhuuseläkkeelle siirtyminen lakkaisi kokonaan.

Varhaiseläkereittiä tukitaan pala palalta systemaattisesti, myös osa-aikaeläkkeen etuja karsitaan nykyisestä. Nyt tehtyyn ratkaisuun sisältyy, että osa-aikaeläkkeelle pääsisi vuotta myöhemmin. Vuonna 2015 osa-aikaeläkkeen ikäraja nousee 61 vuoteen vuonna 1954 ja sen jälkeen syntyneille.

Lisäksi eläketurvaan vaikuttavat **Jukka Ahtelan** ryhmän esitykset.

Työeläkemaksu nousee myös 2015 ja 2016

Työryhmä korostaa, että nyt tehtyjä ehdotuksia työestetään tämän ja ensi vuoden aikana. Periaatelinjaukset ovat kuitenkin selvillä eikä sen vuoksi pakkaa sekoiteta.

Työeläkemaksun nousupaine on realiteetti, johon linjauspaperissa vastattiin yksituumaisesti. Työeläkemaksuun tulee korotus, joka on samansuuruinen sekä työnantajan että työntekijän maksuosuudessa. Kummankin maksuosuuksia korotetaan yhteensä 0,4 prosenttia vuosina 2015 ja 2016.

– Hienoa on, että sopimuksessa sovittiin myös pitkän aikavälin maksukehityksestä. Työeläkemaksu saatetaan kokonaisratkaisun yhteydessä vakaalle maksutasolle mahdollisimman tasaisella maksukehityksellä. Siis sellaiseksi, että sen voi odottaa ilman uusia korotuksia riittävän eläke-etujen kustantamiseen nykyisten oletusten pohjalta, Rantala sanoo.

Samaan aikaan käydyissä työeläketurvan rinnakkaisneuvottelu-

Eläkeasioissa on saavutettu neuvotteluratkaisu. Se sisältää konkreettisia ehdotuksia varhennetun vanhuuseläkkeen, osa-aikaeläkkeen ja työttömyysputken ikärajoin.

Välivaiheen ratkaisuna eläkeikään ei nyt puututtu, ja lapiot on siirretty hetkeksi naulaan. Tekeviä käsiä vielä tarvitaan, sillä työeläkejärjestelmän uudistusten jatkamiseksi jatkuu suoraa päättä.

sa työmarkkinajärjestöt sopivat ansiosidonnaisen työttömyysturvan muutoksista. Sen mukaan työttömyysturvan lisäpäiväoikeuden ikäraja korotetaan yhdellä vuodella vuonna 1957 ja sen jälkeen syntyneille. Työttömyysputkeen pääsee siten jatkossa nykyisen 59 ikävuoden sijaan vuotta myöhemmin eli 60-vuotiaana.

Isommat uudistukset valmisteluun

Työmarkkinakeskusjärjestöjen hyväksyttyä neuvottelulisällön 22. maaliskuuta Rantala jätti ryhmän puolesta väliraportin sosiaali- ja terveysministeri **Paula Risikolle**. Näin eläke- ja työuraratkaisut olivat mukana samana päivänä kehysriihessä hallituksen neuvotellessa seuraavien vuosien budjettiraameista.

Risikko kiitteli, että tehty ratkaisu käynnistää lainsäädäntömuutosten valmistelun sosiaali- ja terveysministeriössä. Valmistelussa tähdätään siihen, että suuremmat eläkemutokset ajoittuisivat vuodelle 2017.

– Olen todella iloinen, että työmarkkinakeskusjärjestöt tekivät vastuullisen ratkaisun, vaikka päätökset näissä asioissa ovat ymmärrettävästi vaikeita, ministeri totesi.

Risikko antoi eläkeneuvotteluryhmälle viime syksynä toimeksiannon laatia mahdollisimman nopeasti ehdotukset toimenpiteiksi, joilla hallitusohjelmaan kirjattu tavoite työurien pidentämisestä, työeläkejärjestelmän rahoituksen turvaamisesta ja riittävän eläketurvan varmistamisesta saavutetaan. Samalla neuvotteluryhmän kokoonpanoa täydennettiin valtionvarainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja Kevan edustajilla.

Työeläkejärjestelmän laajempaa uudistamista varten otettiin tarpeellinen aikalisä. Uudistustyön pohjaksi perustetaan korkean tason selvitysryhmä arvioimaan eläkejärjestelmän taloudellista ja sosiaalista kestävyyttä elinajan pidentyessä. Selvitystyötä ryhtyy vetämään valtionvarainministeriön ylijohtaja **Jukka Pekkarinen**. Tämän selvityksen aikaraja täyttyy vuoden 2013 lopussa.

Uudistustyön ydinkysymys kuuluu: miten elinajan odotteen kasvu otetaan huomioon? Siihen ja moniin muihin avoimiin kysymyksiin tehdään ratkaisut jatkoselvittelyn pohjalta. Lopulliset ratkaisut muun muassa ikärajoista, varhaiseläkejärjestelmistä ja perhe-eläkkeistä sekä muista eläkkeen määräytymisen yksityiskohdista siirtyvät siis reilulla vuodella myöhemmiksi.

Yksityiskohtaisemmissa keskusteluissa ovat mukana myös palkan-saajamaksun vähentäminen eläkepalkasta, eläkkeen ikäsidonnaiset karttumaprosentit sekä muun muassa indeksit.

Teksti ja kuva: Anne Iivonen

Työmarkkinoiden keskusjärjestöjen eläkeneuvotteluryhmä

🗨️ Eläkeneuvotteluryhmä tekee ehdotuksia työeläkejärjestelmän kehittämiseksi. Neuvottelut käydään kolmikantaisesti ja ratkaisuisa periaatteena on yleissitova yhteinen päätös.

Eläkeneuvotteluryhmän puheenjohtaja on Eläketurvakeskusten toimitusjohtaja **Jukka Rantala**. Jäsenet ovat työmarkkinakeskusjärjestöjen ja työeläkelaitosten edustajia: **Nikolas Elomaa** (SAK), **Lasse Heiniö** (Eläke-Fennia), **Kaija Kallinen** (SAK), **Lasse Laatonen** (EK), **Jarmo Pätäri** (Akava), **Harri Sailas** (Ilmarinen), **Markku Salomaa** (STTK), **Antti Tanskanen** (EK) ja **Matti Vuoria** (Varma).

Syksystä 2011 lähtien ministeriöistä ylijohtajat **Outi Antila** (STM) ja **Jukka Pekkarinen** (VM) sekä Kevan toimitusjohtaja **Merja Ailus** ovat osallistuneet eläkeneuvotteluryhmän työskentelyyn.

Työurien pidentäminen esillä hallitusohjelmassa

🗨️ Työmarkkinajärjestöjen neuvotteluryhmä on jättänyt sosiaali- ja terveysministerille viimeisimmän väliraportin työurien pidentämiseen liittyen 22.3.2012.

Hallitusohjelman mukaisia työelämän kehittämisen keinoja työurien pidentämiseksi käsitellään myös **Jukka Ahtelan** puhejohtajalla toimivassa työmarkkinajärjestöjen yhteisessä työryhmässä. Ahtelan ryhmän ja Rantalan vetämän eläkeneuvotteluryhmän työt muodostivat kokonaisuuden. Molempien ehdotukset sisältyvät hallitukselle luovutettuun 12-sivuisen linjapaperiin.

Työurien pidentäminen on kaikkien osapuolten yhteinen tavoite. Valtiovallan ja työmarkkinajärjestöjen kesken saavutettiin maaliskuussa 2009 yhteisymmärrys 25 vuotta täyttäneen eläkkeeläsiirtymisiään odotteen nostamisesta vähintään 62,4 vuoteen 2025 mennessä.

Viime vuonna odote oli 60,5 vuotta. Kaulaa on siis kurottavana kunnes maaliin päästään.

Huoli nuorten maksutaakasta
yhdistää eläkeläisiä

LUOTTAMUS ELÄKETURVAAN YHÄ VANKKAA

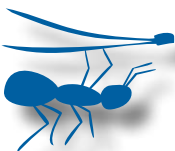
Enemmistö eli 62 prosenttia suomalaisista uskoo eläkkeiden takaavan kohtuullisen toimeentulon vanhuudessa. Erityisesti alle 45-vuotiaat arvelevat näin. Yli puolet uskoo myös eläkkeiden vähentävän köyhyyttä.

Tulokset käyvät ilmi Eläketurvakeskuksen erikoistutkijoiden **Mervi Takalan** ja **Nina Kahman** tekemästä tuoreesta Luottamus eläketurvaan -tutkimuksesta.

Luottamus eläkejärjestelmään vaihtelee erityisesti iän ja koulutustason mukaan. Korkeasti koulutetut sekä keski- ja hyvätuloiset luottavat siihen muita useammin.

Alle 35-vuotiaiden nuorten aikuisten suhtautuminen eläkejärjestelmään on vanhempia ikäryhmiä luottavaisempi. Nuoret luottavat paremmin myös eläkevarojen hyvään hoitoon. Sen sijaan ikääntyneet luottavat nuoria useammin siihen, että heidän eläkkeensä tulevat maksetuiksi.

Nuorten maksutaakasta ovat huolissaan sekä nuoret että vanhat. Noin 60 prosenttia kansalai-

sista uskoo, että nuoret sukupolvet joutuvat liiaksi eläkkeiden maksumiehiksi.

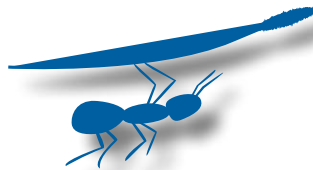
Kaksi kolmesta on sitä mieltä, että jatkuvat muutokset eläkejärjestelmässä vähentävät luottamusta järjestelmään. Vain 37 prosenttia uskoo,

että luvatut eläkkeet pystytään maksamaan tulevaisuudessa. Myös eläkevarojen hoitoon suhtaudutaan varauksellisesti.

Eläkeiän nostoa ei kannateta

Tutkimuksessa selvitettiin myös suomalaisten näkemyksiä muutamiin ajankohtaisiin kysymyksiin. Eläkeiän nostamista ei haluttu, vain alle viidennes

(18 prosenttia) kannatti sitä. 73 prosenttia suomalaisista ei pidä elinaikakerrointa oikeudenmukaisena.

Kansalaiset haluavat säilyttää osa-aikaeläkkeen. Myös työkyvyttömyyseläkkeelle pääsyn pitäisi kansalaisten mielestä olla nykyistä helpompaa.

Enemmistö suomalaisista tuntee eläkejär-

jestelmän kohtalaisesti. 18 prosenttia tuntee sen mielestään hyvin tai melko hyvin, 40 prosenttia kohtalaisesti ja 42 prosenttia melko huonosti tai huonosti. Vanhemmat ikäryhmät tuntevat järjestelmän paremmin.

Luottamus eläketurvaan -tutkimuksessa selvitettiin kansalaisten mielipiteitä ja näkemyksiä eläketurvan luotettavuudesta. Kyselytutkimukseen vastasi kaikkiaan 2 500 iältään 18–67-vuotiaasta suomalaista.

Lähde:

Luottamus eläketurvaan. Eläketurvakeskuksen raportteja 1/2012. Lue raportti verkkopalvelusta www.etk.fi/julkaisut

Vaikea, vaikeampi, eläkesijoittaminen

 Joskus on hyvä puhua asioista vakavasti. Eläkekolumnistille tehtävä on helppo. Harva asia on nimittäin yhtä vakava kuin eläkkeiden rahastointi.

Eläkerahastot olivat yksi 1900-luvun poliittisen talousajattelun merkittävimpiä kiistakohteita. Poliittiset liikkeet keskustan vasemmalta laidalta aina pitkälle oikeistoon saakka esittivät intohimoisia näkemyksiä eläkerahastojen käytöstä läpi vuosisadan.

Kun rahastoivia eläkejärjestelmiä otettiin käyttöön eri puolella maailmaa, ajateltiin sijoituspääoman kohentavan reaali-investointeja ja antavan työntekijöille enemmän valtaa yrityksissä. Eläkerahastot siirsivät talouden voittoja työntekijöille ja eläkeläisille, mikä kohensi kulutuskysyntää ja tuki talouskasvua.

Vähitellen rahastoille annettiin toisenlainen tehtävä. Eläkerahastoinnista tuli ammattimaista portfoliosijoittamista, josta tuli tuottavaa rahoitusmarkkinoiden kehittyessä. Rahastovien eläkejärjestelmien uskottiin olevan sijoitusten kansainvälisen hajautuksen vuoksi vähemmän alttiita talouden riskeille kuin niin sanotut jakojärjestelmät. Rahoitusmarkkinoiden uskottiin pitävän huolta rahoituksen tehokkaasta jakamisesta talouteen.

Vaikka intohimot ovat laantuneet, kiistelevät vanha ja uusi paradigma edelleen – ja syystä. Eläkerahastojen sijoitustoiminnasta on nimittäin tulut viime vuosina hankalaa.

Eläkeyhtiöiltä vaaditaan edelleen pitkäjänteistä, eettisesti kestävää ja kansantaloudellisesti hyödyllistä sijoitustoimintaa. Eli mahdollisimman konkreettisia sijoituksia. Mutta auta armias, jos eläkerahasto erehtyykin Suomessa tekemään konkreettisia investointeja. Journalistit marssittavat siltä istumalta korruptiosyytökset riviin ja kansan huulille nostetaan ilmaus ”moottorikelkatehdas”.

Sijoittajien on tämän

vuoksi helppoa luottaa vain markkinoihin. Sääntelylläkin on osuutta asiaan. Eläkerahastojen ei haluta ottavan liian suuria yksittäisiä sijoitusriskejä.

Valitettavasti rahoitusmarkkinat eivät aina jaa resursseja tehokkaasti, vaan tuottavat myös kuplia ja romahduksia. Markkinoilla on entistä enemmän pääomaa kilpailemassa tuotoista kiitos eläkkeiden rahastoinnin ja erilaisten valtionrahastojen lisääntymisen. Hyvät tuottoprosentit ovat liian usein seurausta hintojen paisuttamisesta talouden todellisten tuottojen kasvun sijaan.

Rahastointi pysyy kannattavana vain siihen asti, kun pääoman puskemista markkinoille jatketaan. Tämä loppuu jossain vaiheessa muun muassa teollistuneen maailman ikärakenteen muutoksen, globaalien epätasapainojen ja ympäristöongelmien takia.

Eläkerahastoilla on edessään dilemma: miten eläkepääomalla voitaisiin kohentaa reaalitytöitä ilman, että sijoittajat olisivat epäilyksen poltopisteessä tai että riskejä pidettäisiin liian suurena? Entä miten tämä voitaisiin tehdä tuottavasti ja ympäristöä vahingoittamatta?

Riittävän korkeat eläkkeet toki auttavat kasvun saavuttamisessa. Ilman kysyntää talouteen ei tule uusia tuotteita ja palveluita. Mutta jos kaikki rahastoivat eläkkeet ja luottavat pelkkään portfoliosijoittamiseen, voi tuottotaso jäädä heikoksi ja talouden riskitasot lisääntyä pysyvästi.

Suomen työeläkejärjestelmässä on mielestäni löydetty melko hyvä tasapaino näiden kysymysten suhteen. Mutta voitaisiinko työeläkepääomaakin käyttää tehokkaammin ja ympäristöystävällisemmin talouselämän kohentamiseen?

Kas siinä sadan miljardin taalan kysymys. Mutta jokainen vain tuhannenkin taalan vastaus on nyt syytä ottaa vakavasti.

Ville-Pekka Sorsa

Kolumnisti on
Helsingin yliopiston tutkijatohtori

Valtiotieteiden tohtori Matti Hannikaisen (oik.) ja valtiotieteiden maisteri Jussi Vauhkosen historiateos pysyy hyvin ammattimiesten käsissä. Kirjan nimi *Ansioiden mukaan* viittaa palkkatyöyhteiskuntaan ja myös pitempään historialliseen perintöön.

Historiateos ilmestyi parahiksi 50-vuotisjuhlavuonna

 Tietoteos *Ansioiden mukaan* on tärkeä käsikirja. Siinä eläkejärjestelmän monivaiheinen ja poliittisesti hyvin moniin kysymyksiin kietoutuva historia käydään tarkasti läpi.

Historiateoksen ilmestyminen ajoittuu juhlavuoteen, kun ensimmäisten yleisten työeläkelakien (TEL, LEL) voimaan tuloa tulee 1. heinäkuuta tänä vuonna kulu-neeksi 50 vuotta.

Puolitoistakiloisenakin käyttökelpoisen kirjan muotoon sukeutunut historiantutkimus tehtiin Eläketurvakeskuksen ja Työ-eläkevakuuttajat TELAn organisoimana. Kirjan on kustantanut Suomalaisen kirjallisuuden seura. Kirjoittajia Hannikainen ja Vauhkonen on sisällöstä kiittäminen, mutta unohtaa ei sovi 533-sivuisen tyylikkään ja yleisilmeeltään rauhallisen tietoteoksen ulkoasusta ja graafisesta suunnittelusta ja taitosta vastannutta **Timo Jaakolaa**.

Teoksen kuvakerronnassa korostuvat tamperelaisen työväenmuseo Werstaan aiemmin julkaisemattomat valokuvat, jotka onnistuneesti kertovat tarinaa teollistuvan agraariyhteiskunnan muutoksesta.

Kirja ilmestyi 7. maaliskuuta.

KUKA?

Matti Hannikainen

- valtiotieteiden tohtori
- väitellyt 1930-luvun lamasta (2005)
- 42-vuotias, asuu Helsingissä
- perheessä tutkijapuuhiolo ja kaksi lasta
- parhaillaan vierailevana tutkijana Islannin yliopistossa Reykjavikissa
- harrastaa kestävyysurheilua.

JATKUVIEN NEUVOTTELUIJEN ELÄKEHISTORIA

Yksityisalojen työeläkelakien voimaantulosta tulee tänä vuonna kuluneeksi 50 vuotta. **Matti Hannikaisen** ja **Jussi Vauhkosen** kirjoittaman historiateoksen nimi *Ansioiden mukaan* viittaa palkkatyöyhteiskuntaan ja myös pitempään historialliseen perintöön.

Teksti: Anne Iivonen | Kuvat: Karoliina Paatos | Historiakuvat teoksesta

 Työeläketurvan historiallinen tausta pohjaa ikaikaaiseen sopimukseen, jossa työnantajan velvollisuudeksi katsottiin huolehtia työntekijän toimeentuloturhasta vanhuusvuosina työkyvyn heikettyä.

– Tähän pohjaavat virkamiesten eläkeoikeus 1800-luvulta ja jo sitä edeltäneet sosiaaliturvan esiasteet, valtiotieteiden tohtori, historiantutkija Matti Hannikainen selvittää.

– Se perinne jatkuu, ja työnantajat ja työnteki-

jät maksavat mitä lainsäädäntö heiltä edellyttää. Tähän perimmältään pohjaa työmarkkinaosapuolten edustuksellinen rooli työeläkejärjestelmässä, Hannikainen sanoo.

Ovi auki aina kahteen suuntaan

Tutkijana hän tulkitsee, että työmarkkinaosapuolet edustavat sekä työntekijöitä että työnantajia, siis kansaa pienoisuudessa. Edelleen eläkkeisiin on

*Historiantutkija
Matti Hannikainen
toteaa, että talo seisoo
tanakasti, vaikka
tellingeillä kolisee.*

sisäänrakennettuna elementtinä työnantajan huolenpitovelvollisuus.

– Myöhemmin olemassaolon oikeutus ja legitimeetti sopijaosapuolille on syntynyt, koska ei ole riittävästi onnistuttu kyseenalaistamaan niiden toimintaa. Toisin sanoen työmarkkinaosapuolet ovat pystyneet uudistamaan toimintaansa ja muuttumaan ajassa; ja ennen muuta he ovat kyenneet tekemään tarvittavia päätöksiä.

Aika ajoin on nostettu esiin kysymys, pitäisikö eläkkeistä neuvotella eduskunnassa tai pitääkö maan hallituksen ottaa voimakkaampaa roolia.

– Ainoa tapa lähestyä tätä kysymystä ei ole se, kuka saa päättää: demokraattisesti valittu eduskunta vai edustukselliset työmarkkinaosapuolet, Hannikainen sanoo.

Hän jatkaa, että hallituksen ja eduskunnan veto-oikeus on aina olemassa, ja historiallisesti tarkasteltuna sitä on käytettykin. Näppärästi hän näkee, että tie on periaatteessa mahdollista kulkea myös toiseen suuntaan.

– Ovi on auki aina kahteen suuntaan. Äärimäinen muutos olisi, että eläkkeistä keskusteltaisiin yksilötasolla työpaikoilla. Ei se ole mitenkään automaattinen kehityssuunta, että painopistettä siirretään eduskunnalle. Voisi se olla niinkin, että päätösvalta menee suoraan yritystasolle.

Ikärajassa kaksi suuntaa: ylös ja alas

Kulloisenkin tarpeen mukaan eläkeikärajoja on takavuosikymmeninä hilattu ylös ja alas. Kun TEL- ja LEL-lait tulivat voimaan 1962, yleiseksi eläkeiäksi tuli kansaneläkkeiden tapaan 65 vuotta.

– Siitä alkoi SAK:n suunnasta koko ajan voi-

mistuva puhe, että ikä on liian korkea. Työläiset kokivat fyysisesti raskaisiin työtehtäviin vedoten, että se kohtelee heitä epäoikeudenmukaisesti, Hannikainen toteaa.

Perusteellisessa vuoden 2005 työeläkeuudistuksessa alkoi joustavan vanhuuseläkeiän aika. Uuden työntekijän eläkelain voimaantulo yhtenäisti järjestelmää, ja nyt eläkkeen määrä laskettiin koko työuran vuosiansioista. Siirtyminen joustavaan vanhuuseläkeikään syntyi kuitenkin kompromissitarpeesta eläkeneuvotteluryhmässä.

– Samaan aikaan merkittäviä eläkkeelle jäämisen iän alentamisen mahdollistavia eläkeuudistuksia (yksilöllinen varhaiseläke ja työttömyyseläke) poistettiin ja heikennettiin. Neuvottelutuloksen kompromissina alaikärajan piti joustaa 63 vuoteen, Hannikainen toteaa.

Kukaan ei yksin päättä

Jälleen tänä keväänä eläkeneuvottelupöydissä on keskusteltu alaikärajan nostamisesta. Mikä on työeläkehistorian kirjoittajan näkemys, mitä merkitystä on sillä, mihin eläkeikä asetetaan?

– Kukaan ei yksin, ei historiantutkija tai pääministeri, pysty sanomaan, mikä on oikea eläkeikä. Se on niin merkityksellinen asia ihmisten elämässä, ettei sitä pitäisi kenenkään yksin päättää.

– Se, mihin kulloisissakin eläkeikäneuvotteluissa päädytään, on toimivassa ja muutostaloudessa yhteiskunnassa aina kompromissi. Olisi huolestuttavaa, jos olisi joku joka sen määräisi.

Historiasta pilkistää osuva hauska yksityiskohta. Nykyisin voimassa oleva 63 vuoden alaikäraja vanhuuseläkkeissä on täsmälleen sama kuin 1866 säädetty valtion vakituisten virkamiesten eläkeikä.

Hannikainen tyrmää suoralta kädeltä piirteen, että eläkejärjestelmä olisi maallikon erittäin vaikeaa tai mahdotonta ymmärtää. Väestöryhmittäin ja toimialoittain Hannikainen tunnistaa eroja siinä, miten oikeudenmukaisena eläkejärjestelmää pidetään.

– Perusperiaatteeltaan työeläke on aika lailla ymmärrettävä. Se sitten on eri asia, kuinka perin juurin ihmisten ylipäättään pitäisi mitään järjes-

*”Kukaan ei yksin, ei
historiantutkija tai
pääministeri, pysty
sanomaan, mikä on
oikea eläkeikä.”*

**Työtä vai
toimeentuloa?**

Yhteiskunta on vaurastunut merkittävästi yksityisen alojen työeläkeläisten syntyajoista 1961. Työllä hankitun toimeentulon merkityksen muuttumisesta kertoo bruttokansantuotteen (bkt) nelinkertaistuminen viidessä vuosikymmenessä.

Enää ei aikoihin pettuleivän maassa ole työtä tehty otsa hiessä eikä tilipussi lennä kädestä suuhun. Tehdäänkö työtä edelleen toimeentulon vuoksi?

– Ei enää siinä määrin kuin aiemmin, vaikka kyllä työn teolla ansaitaan toimeentulo. Mutta hyvinvointivaltion kasvuvuosikymmeninä tulotaso on noussut nopeasti ja sosiaaliturvaedut antavat työnteon lisäksi sellaista turvaa, mitä palkkatyölle rakentuvassa hyvinvoinnissa ei aikaisemmin voitu kuvitellakaan, tutkija **Matti Hannikainen** vastaa.

Edelleen työ tuo palkan ja sitoo tekijänsä osaksi yhteiskuntaa vastuunkantajaksi ja veronmaksajaksi.

Erkki Pale

Kari Puro

Lauri Ihalainen

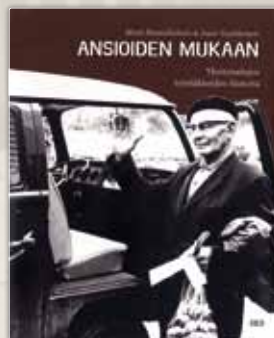

Riitta Korpiluoma

Etualalla Juhani Salminen

Kuinka työeläkkeitä hallitaan?

Matti Hannikainen &
Jussi Vauhkonen:

Ansioiden mukaan –
Yksityisalojen työeläkkeiden historia.
Suomalaisen Kirjallisuuden
Seuran toimituksia 1343
Helsinki 2012, 533 sivua,
ISBN 978-952-222-321-0.

(Työ)eläkejärjestelmien historiasta on jo aikaisemmin tehty joitakin kattavia esityksiä. **Heikki Niemelän** *Suomen kokonaiseläkejärjestelmän muotoutuminen* (1994) kattaa varhaisemmat vuodet ja työeläkejärjestelmän osalta **Teivo Pentikäisen** 80-vuotisjuhlakirja *Eläkepolitiikka 2000-luvulle* (1997) on ollut tärkeä kiinneke. Ansioiden mukaan täydentää ja osin tarkentaa aikaisempia tulkintoja sekä tuo tarkasteluun 1990-luvun suuren laman ja 2000-luvun alun eläkeuudistukset.

Pääosan teoksesta on kirjoittanut **Matti Hannikainen Jussi Vauhkonen** keskittyessä muun muassa työeläkejärjestelmän perustamiseen ja työeläkeyhtiöihin. Kirjoittajat ovat hyötynet arkistolähteiden ohella läheisestä ja ilmeisen luottamuksellisesta yhteistyöstä eläkejärjestelmän toimijoiden kanssa. Haastattelujen ohella heillä on ollut käytössään myös keskeisten henkilöiden omia arkistoja.

Jännitteinen silmukka ympäri päätöksiä

Kirja etenee pääosin kronologisesti. Siihen on kirjattu sosiaaliturvan varhaisvuosien jälkeen sen keskeiset käännekohtat, mukaan luettuna työeläkejärjestelmän perustaminen, järjestelmäkilpailu sekä kansan- ja työeläkkeiden, jakojärjestelmän ja rahastoinnin, että korporatismiin ja parlamentarismiin välillä, keskeiset uudistukset 1960-luvun lopulla, eläkepommi, ”historiallinen kompromissi” vuodelta 1976, ja varhaiseläkeiän laskuun johtaneet tapahtumat 1980-luvun jälkipuoliskolta.

Näistä erityisesti eläkepommi ja eläkeikäkeskustelu osoittavat selkeästi sen jännitteen, joka yhteiskunnassa on ihmisten eläkeodotusten ja -toiveiden sekä työeläkejärjestelmän taloudellisen kestävyys välillä. Tässä mielessä palomuurin rakentaminen eläkejärjestelmän ja edustuksellisen demokratian välillä saattaa olla suomalaisen eläkejärjestelmän kestävyys kannalta eduksi.

Käännekohta sijoittuu 1990-luvun alkuun, jolloin eläkepolitiikassa (kin) tehtiin suunnanmuutos. Tämä oli osa suuren laman jälkeistä yhteiskuntapolitiikan uudelleenarviointia, jossa aikaisempaa suurempi painoarvo asetettiin kasvulle ja työllisyydelle sekä julkisen talouden kestävyydelle. Jälkeenpäin katsottuna työeläkejärjestelmä oli taloudellisesti kestävämmällä pohjalla, joskin eläkemaksujen noususta huolimatta 1990-luvulla kyettiin hyvin kasvulukuihin.

Uudistukset saatettiin maailmaan vaihteittain. Pidemmän aikaa kypsyttelyt suunnitelmat on viety eteenpäin, kun tilanne on ollut poliittisesti suotuisa tai uudistukset on voitu nivoa osaksi laajempaa kokonaisuutta (yleensä tulopoliittista ratkaisua). Aina suoritus ei ole ollut tyylijuhdas, mutta kompromissit rakennetaan käytettävissä olevista aineksista.

Kirjoittajat ovat keränneet yhteen suurimman osan niistä tapahtumista, jotka eläkejärjestelmästä vakavasti kiinnostunut lukija haluaa tietää. Eri-tyisen merkittäväksi osoittautuu erilaisten indeksien ja kerrointen käyttö eläkekustannusten sääntelyssä ja eläkkeisiin liittyvien jännitteiden depolitisoinnissa.

Erillisen kiitoksen ansaitsee Vauhkonen kirjoittama osakokonaisuus, joka avaa muun muassa Kansan konkurssiin ja eläkejärjestelmän sisäiseen kilpailuun ja sidoksiin liittyvät teemat.

Ohittamaton kuvaus järjestelmän kehityksestä

Eläkeuudistukset ovat olleet tietoperustaista päätöksentekoa tavalla, josta vaikkapa terveyspalvelujen uudistamisen yhteydessä on perusteltua syytä ottaa oppia. Vallan säilyttämiselle ei ole ollut pelkästään haitaksi se, että eläkejärjestelmällä on ollut oma riittävä valmistelukapasiteetti.

Eläkkeissä on kysymys myös yhteiskunnallisesta vallasta ja sen jakautumisesta. 1990-luvulla eläkejärjestelmän oma valmisteluvalta on edelleen korostunut, mitä on tukenut hallituksen – ennen kaikkea valtiovarain- sekä sosiaali- ja terveysministeriön – aikaisempaa suurempi halukkuus ottaa valmistelualoite haltuunsa, mikäli sopimukseen ei päästä. Tässä kohden työmarkkinajärjestöillä on ollut halua ja kykyä tuottavaan ja turvaavaan vastuunkantoon. Myös sijoitusten tekemiseen liittyvät ratkaisut kytkeytyvät näihin valtarakenteisiin. Yleensä on oltu samanaikaisesti sekä eläkejärjestelmän, oman intressiryhmän että isänmaan asialla.

Ansioiden mukaan on tutkimuksen kannalta ohittamaton ja laadullisesti (toistaiseksi) ylittämätön kuvaus suomalaisen työeläkejärjestelmän kehityksestä. Se on komeasti taitettu, oivaltavasti kuvitettu, ja kielen puolesta hyvin huollettu. Koko teoksen ajan teksti kulkee sujuvasti ja uudistusten sisällön tiivistävät taulukot palvelevat hyvin kiireisempää lukijaa.

Paksuutensa puolesta se sopii hyvin *Vakuutusopin* viereen. Tenttikirjana se täyttää tärkeän aukon, joskin tulevina vuosina ”Hannikainen-Vauhkonen” tulee nostamaan opiskelijoiden otsalle ylimääräistä hiekä.

Kaiken kaikkiaan kirja on hyvä osoitus siitä, että taitavat historioitsijat pystyvät kirjoittamaan äärimmäisen laajasta aiheesta hallittavissa olevan kokonaisuuden.

Juho Saari

Kirjoittaja VTT Juho Saari on Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksen hyvinvointisosiologian professori Kuopiossa.

telmää tuntea. Tärkeämpää on sen tuoma tulos ja ihmisten luottamus järjestelmän toimivuuteen, Hannikainen sanoo.

Hannikaisen mukaan eläkeikä pitää olla keskusteluissa aina mukana. Eläke on yhteiskunnassa kytköksissä moniin muihin menoihin: koulutukseen, terveys- ja sosiaalipalveluihin, teihin, aseisiin ja ylipäättään kaikkiin yhteisesti kustannettaviin ja yhteiskunnan toimivuuden kannalta keskeisiin toimintoihin.

Optimismia eläkekeskusteluun

Hannikaisen mukaan historiasta ei löydy tukeaa ajattelulle, että juuri tänä keväänä olisi ollut eläkeneuvotteluissa poikkeuksellisen hankalaa saavuttaa ratkaisu.

– Mediaa lukemalla saattaa saada sellaisen kuvan, että neuvotteluissa ei edetä. Ehkä historian tutkimus tuo jotain optimismia nyt käytävään eläkeikäkeskusteluun. Aina ratkaisuihin pääseminen kestää aikansa.

Nyt meneillään oleva keskustelu juontaa juurensa kolmen vuoden taakse. Hannikainen kertoo kirjoittaneensa samoihin aikoihin talvella 2009 teoksen eläkeikälukua (luku 5), kun pääministeri **Matti Vanhanen** lausui kuuluisat sanat ”Rukan hangilla” vanhuuseläkeiän alarajan nostamiseksi 65 vuoteen.

Vanhasen lausunto ei ollut täysin poikkeuksellinen välistä veto, kun sitä peilaa takavuosisikymmenien tapahtumiin. Ennenkin on ollut vastaavaa työmarkkinaosapuolten tontin kyseenalaistamista.

– En siihen näe esteitä, kuka voi aloittaa keskustelun ja millä painoarvolla. Siihen tarkkain huomion, että keskustelussa painottuu demokratia vaje työeläkejärjestelmän päätöksenteossa. Tähän on aika paljon tuotu esille ja siihen on otettu voimakkaasti julkisuudessa kantaa.

Kritisoidaan rakennustelineitä

Hannikaisen mukaan demokraattiseksi miellettyssä yhteiskunnassa pitää keskustella myös siitä, miten läpinäkyvää päätöksenteko on. Kansanedustajat lopulta säätävät eläkelait, joita hallitus esittää.

– Työmarkkinajärjestöjen asemaa eläkejärjestelmän päätöksenteossa voisi kritisoida reippaammin, jos eläkkeitä ei saisi ajallaan tai niitä jouduttaisiin leikkaamaan. Nyt valta-asemia voidaan puida rakennustelineitä tai rakennusmiehiä arvostelemalla. En siihen usko, että tämäkään olisi paras mahdollinen, mutta se on osoittautunut toimivaksi.

– Onko lopulta kuitenkin kysymys siitä, että järjestelmän ydin on hyvässä kunnossa eli eläkkeet maksetaan oikein ja edutkin ovat sekä maksajan että eläkeläisen kannalta kohtuulliset? Kun siihen ei ole suurta huomautettavaa, sitten lähdetään keskustelemaan rakennustelineistä eikä kri-

*”Historiantutkija
voi kirjoittamalla
menneisyydestä tulkita
tätä päivää”*

tiikki kohdistu itse taloon, Hannikainen miettii.

– Joka tapauksessa minusta on hyvä, että keskustelua käydään, se on muutoskykyisen yhteiskunnan tapa käsitellä asioita.

Media hoitaa tonttinsa

Hannikainen toteaa, että historiantutkija voi kirjoittamalla menneisyydestä tulkita tätä päivää. Yhtenä hyvänä lähdetietonaan hän mainitsee Eläketurvakeskuksessa systemaattisesti kootut päivittäisuutisten lehdistökatsaukset. Niistä saa käsityksen siitä, missä mennään.

– Kyllä media on Suomessa ollut hyvin perillä siitä, mistä eläkeneuvotteluissa on keskusteltu. Neuvotteluvaiheen eri vaiheissa vuotoja on käytetty työmarkkinaosapuolten omien tarkoitusperien ajamiseen.

– Ei vuotamisista niin pahoillaan pitäisi olla. Tämä on oikeastaan hyvän yhteiskunnan merkki, ja neuvottelijat saavat feedbackia siitä, missä mennään.

Eläkejärjestelmän pitää muuttua. Hannikaisen

mukaan ei ole realismia siinä ajatuksessa, että johonkin vaiheeseen kehitys pysäytetään ja sellaisena päätökset pysyisivät maailman tappiin.

– En oikein usko, että muuttumattomuus lisää luottamusta järjestelmään. Eivät kansalaiset niin tyhmiä ole, etteivät he ymmärtäisi muutoksen tarpeellisuutta. Päinvastoin, uskon siihen, että luottamus työeläkejärjestelmän rakennusmiehiin on jopa kasvanut, kun he ovat pystyneet tekemään muutoksia.

Korporatismia vai jotain tilalle?

Hannikainen näkee, että korporatismilla eli työmarkkinaosapuolten päättävällä on kyetty saavuttamaan tuloksia, tarvittaessa hyvinkin nopeasti.

Eläkeneuvottelun tuloksen arvo on aina ollut siinä, että mahdollisimman moni sitoutuu tehtyihin ratkaisuihin. Korporatismi on Hannikaisen mukaan tuottanut parempaa kehitystä kuin jatkuva poukkoilu moneen suuntaan tai räikeä vastakkainasettelun rakentelu, jota on nimenomaan syntynyt silloin kun ”vetovastuu” on siirtynyt poliittiselle järjestelmälle.

Työmarkkinaosapuolet ovatkin Hannikaisen mukaan historiasta oivaltaneet, että taistelu myös voidaan hävittää, jos ratkaisuihin ei omin neuvotteluin päästä.

– Vastakkainasettelu on tuhoisinta, jos sen seurauksena ei pystytä päätöksiin sitouttamaan ketään, Hannikainen näkee.

Kirjastaan Hannikainen poimii lempilauseekseen 1990-luvulta presidentti **Mauno Koiviston** osuvan tiivistyksen rahapulan vitsauksesta: ”Jos ei ole rahaa, niin ei ole rahaa, vaikka olisi kuinka rikkaan talon poika”.

Koivisto sanoi näin lamavuosina (1992), kun valtiontalous rämpi pohjamudissa. Sen paremmin pankkien kuin korviaan myöten velkaantuneen valtion kassassa ei ollut rahaa selvittää menoista. Maa ajautui syvälle lamaan ja pankkikriisiin. Myös työeläkevarojen pulleaan taskuun velkaantuneen käsi oli kajoamassa.

– Sananparsi on hyvä ja taas ajankohtainen kiiteytys siitä, mihin huono taloudenpito johtaa. ■

Risto Kausto (vas.) ja Esko Aho

Maija Perho

Teivo Pentikäinen (oik.)
ja Niilo Hämäläinen

Esa Swanljung

Jaakko Tuomikoski

Professori Pirjo Markkola:

HISTORIAA LUKEMALLA TAJUAA TÄTÄ PÄIVÄÄ

Parivaljakko Hannikainen ja Vauhkonen oli oivallinen valinta kirjoittajiksi. Suomesa on niin pienet historiantutkijapiirit, että kaikki tuntevat heidät, luonnehtii professori Pirjo Markkola.

Professori **Pirjo Markkola** onnitteli teoksen kirjoittajia erinomaisesta ja perusteellisesta tutkimuksesta.

– Työeläkkeitä tarkastellaan niiden historiallisessa kontekstissa, hän totesi kirjan julkistamistilaisuudessa.

Hän sanoi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran juhlasalissa satapäiselle kuulijakunnalle, että teos on must have, pakko saada. Kirjajärkäle on tuhti työväline Markkolan kaltaisille, jotka tutkivat ja opettavat suomalaisen yhteiskunnan historiaa.

– Käytän tätä käsikirjana luentojen valmistelussa. Ilman muuta löydän tälle paikan hyllyssäni **Panu Pulman** ja kumppaneiden Suomalaisen sosiaalisen turvan historia -teoksen vieressä.

Työeläketurvaa on kehitetty 50 vuotta muun yhteiskunnan mukana. Kirjaa lukiessa voi ymmärtää muun muassa sitä, miksi eläkejärjestelmää on ollut vaikea remontoida.

– Historiantutkijat ovat onnistuneet hyvin kertomaan työeläketurvasta ja sen merkityksestä yhteiskunnassa. Silläkin tavalla he ovat hienosti onnistuneet, että kaksi kirjoittajaa mahtuu hyvin samoihin kansiin, hän kiitteli.

Työeläketurvan historiateosta Markkola arvostaa myös oppikirjana.

– Aion suositella erittäin monelle tutkijalle ja alan opiskelijoille. Teos on hyvin jäsenelty, ja siitä löytää tiedon nopeasti. Uskon, että akateemisen tiedeyhteisön lisäksi Suomessa on laaja sivistynyt yleisö, joka tätä lukee.

Eväitä tähän päivään

Markkola kannustaa myös heitä tarttumaan kirjaan, joita historia ei kiinnosta tai jotka toteavat, että menneisyyttä huomattavasti kiinnostavampaa on suunnata katse eteenpäin.

– Aivan rauhassa saa katsoa eteenpäin. Mutta eteenpäin katsoessaan sillä on merkitystä, että ymmärtää mitä on menneisyydessä takana eikä kuvittele siellä olevan, Markkola muotoilee.

Hänen mukaansa historiateoksia tehdään, jotta olisi eväitä käsitellä tätä päivää.

– Menneisyyden kokemusten ja tulevaisuuden odotusten horisonttien välinen jännite on koko ajan mukana myös päätöksenteossa. Tätä tarkoitetaan kun sanotaan, että historiaa lukemalla tajuaa millä menneisyydellä ei ole relevanssia nykypäivässä.

Ansioiden mukaan -historiateoksen julkistamistilaisuudessa tohtori **Hannikaisen** ja maisteri **Vauhkonen** johdantopuheenvuorojen lisäksi asiantuntevat kommentoijat pureutuivat kolmeen kirjan avainkäsitteeseen: turvaan, rahaan ja oikeudenmukaisuuteen.

Suomen historian professori **Pirjo Markkola** korosti turvan ja turvallisuuden olevan yksi ihmisen perustarpeista.

– Turva on hyvin myönteinen käsite, jonka synonyymejä ovat suojelus, tuki, suoja. Samalla se ei ole mikään yksinkertainen asia. Turvan kääntopuolena on riski ja uhka – se, miltä meitä suojataan ja turvataan. Keskeisen turvan ihmisille tuo työ ja sen myötä hankittu toimeentulo, Markkola tiivisti.

Eläketurvan oikeudenmukaisuutta käsittelemänsä monopolisesti tohtori **Pentti Arajärvi** välttellen kuuntelijaa helpottavia yksinkertaistuksia. Hän totesi, että eläkejärjestelmän oikeudenmukaisuutta korostaa sen pakollisuus, lakisääteisyys ja yhteisöllisyys.

– Näistä seuraa yhteisvastuu, jossa puolestaan korostuu yksilön asema. Hänet turvataan menetyksiltä myös tilanteissa, joihin henkilö itse ei ole voinut vaikuttaa, Arajärvi sanoi.

Arajärven mukaan merkittävää työeläkkeiden oikeudenmukaisuuden kannalta on, että tämä järjestelmän piirre turvattiin integraatoratkaisussa.

– Toivottavasti siitä pidetään kiinni, viittasi hän aikanaan Suomen EU-jäsenyyden yhteydessä tehtyyn ratkaisuun.

Kirjajärkäleellä löisi härän

Valtiotieteen tohtori **Sixten Korkman** herätteli kasvonsa kirjan sivuille kääntänyttä yleisöä kuvamalla runsaan viiden sadan sivun historiateosta

Mauno Koivisto ja Johannes Virolainen

Jaakko Pajula

Lasse Laatu

Pentti Kostamo (vas.), Juhani Kolehmainen, Jukka Rantala ja Matti Uimonen

TURVA, RAHA JA OIKEUDENMUKAISUUS

Valtiotieteen tohtori Sixten Korkman luonnehti historiategoa järkäleeksi, jolla voisi tappaa härän. Professori Pentti Arajärveä ajatus huvitti. Kuvassa taustalla historiatoimikunnan jäsenistä varatuomari Tapani Kahri ja professori Marjatta Hietala.

järkäleeksi, jolla voisi tappaa härän. Yleisö hörsti korviaan, hörähteli ja syttyi Korkmanin muutinkin osuvasta puheesta.

Korkmanin silmin kollektiivinen, kattava, paikallinen ja lakisääteinen eläkejärjestelmä on tärkeä sen takia, että se tuottaa turvaa, jota markkinoiden ja yksityisten sopimusten kautta on mahdotonta saada aikaan. Hän näkee kollektiivisen eläkejärjestelmän perusteet vahvoiksi sekä sosiaalipoliittisesti että kansantaloudellisesti.

– Eläkejärjestelmän rakennetta tarkasteltaessa ekonomistin silmin keskeisiä ovat järjestelmän etuus- tai maksuperusteisuus. Suomen työeläkejärjestelmä on lähtökohtaisesti etuusperusteinen, jos kohta elinaikakertoimen käyttöön oton voi katsoa merkitsevän askelta maksuperusteiseen suuntaan.

– Toinen ulottuvuus on rahastointiaste ja kolmantena aktuaarisuus tai kysymys siitä, missä määrin kunkin yksilön kohdalla on odotusarvoisesti kytkentä maksujen ja etuuksien välillä, Korkman sanoi.

Hän jatkoi, että työeläkejärjestelmä on historian myötä aina ollut kiistojen kohteena.

– Tällainen ikuisuuskytymys, joka ilmenee ristiriitoina tai ainakin näkemyseroina, on kansaneläke- ja työeläkejärjestelmän taistelu keskinäisestä suhteesta ja ensisijaisuudesta. Työeläkejärjestelmässä on myös pelätty hallituksen ja eduskunnan puuttuvan eläkepolitiikkaan. On ajateltu, että siitä johtuva huutokauppa voisi vaarantaa pitkäjänteisyyden.

– Onhan se vekkulia, että kun työeläkejärjestelmä 50 vuotta sitten astui voimaan, oli yleinen vanhuuseläkkeen alin ikäraja 65 vuotta. Nyt riidellään siitä, voisiko tuo raja nousta 63:sta 65:een vuoteen. Ja samaan aikaan on eliniänodote nousut kuusi vuotta, Korkman tuuletti.

Pentikäinen, Puro, Tuomikoski

Historiateoksen sankareiksi Korkman poimi kirjasta kaksi henkilöä, jotka nousevat niin sitaattien lukumäärällä kuin muilla kriteereillä omaan kategoriaansa: työeläkejärjestelmän luonut vakuutusmatemaatikko **Teivo Pentikäinen** (1917–2006) ja pitkään alan kehitykseen vaikuttanut tohtori **Kari Puro**. Kaksikkoa hän kiireesti täydensi kolmannelle: ”taustalla ilmeisesti lähes aina oli **Jaakko Tuomikoski**”.

Julkistamispäivään liittyy myös uutinen, jonka Puro kertoi päivän kääntymässä iltaan. Kirjahankkeessa työnsä päätökseen saaneen historiatoimikunnan puheenjohtajana Puro summasi teoksen valmistumiseen päättyvän myös hänen julkinen esiintymisensä työeläkejärjestelmässä.

Historian lehti on kääntynyt.

Tarmo Pukkila (vas.) ja Paavo Pitkänen

Tapani Kahri

Pertti Parmanne

Kalevi Sorsa ja Keijo Liinamaa

Altti Aurela

Vauhtia kuntoutukseen

1. Toimiiko työeläkekuntoutus? -seurantatutkimus tehtiin yhteistyössä Eläketurvakeskuksen, Lapin yliopiston, Kuntoutussäätiön ja VATT:n kesken. Raportti perustuu rekisteritietoihin ja kyselytutkimukseen.
2. Vuonna 2010 työeläkekuntoutukseen osallistui 9 700 ihmistä, samana vuonna noin 23 000 ihmistä siirtyi määräaikaiselle tai jatkuvalla työkyvyttömyyseläkkeelle.
3. Työeläkekuntoutukseen käytettiin 70 miljoonaa euroa vuonna 2010, työkyvyttömyyseläkkeisiin kului samana vuonna 2,4 miljardia euroa.
4. Työeläkekuntoutus on ammatillista kuntoutusta. Työeläkekuntoutukseen voi sisältyä neuvontaa, resurssiselvityksiä, työkokeilua, työvalmennusta, koulutusta, apuvälineitä ja elinkeinotukea.

Enemmän ja aikaisemmin. Tätä suosittavat työeläkekuntoutuksen toimivuutta selvittäneet tutkijat. Työkyvyttömyyden uhka pitää tunnistaa ja siihen on tartuttava ajoissa.

🔗 – Työeläkekuntoutukseen kannattaa panostaa, sillä nykyiselläänkin se nostaa työssä jatkamisen todennäköisyyttä ja osallistujat ovat motivoituneita, toteavat erikoistutkija **Raija Gould** Eläketurvakeskuksesta sekä kuntoutustieteen professori **Kristiina Härkäpää** ja professori emerita **Aila Järvikoski** Lapin yliopistosta.

Tutkijat peräävät kuitenkin lisää yhteistyötä kuntoutuksen avaintoimijoiden eli työnantajan, työterveyshuollon ja työeläkelaitosten välille. Moni kuntoutuja tarvitsisi enemmän apua kuntoutukseen hakeutumisesta lähtien, eikä työhön palaavien seurantaa ja tukeakaan saisi unohtaa.

– Se oli yllättävä tulos, että työpaikoilta ihmiset eivät mielestään paljoa tukea saa, sanoo Järvikoski.

– Kuntoutus mielletään herkästi vain yksittä-

siksi toimenpiteiksi. Esimiehet pitäisi saada tietoisiksi siitä, mistä tässä on kysymys ja työterveyteen tarvittaisiin alan osaajia, Härkäpää täydentää.

Mielenterveysongelmat jäävät yhä piiloon

Mielenterveyden häiriöistä johtuva työkyvyttömyyden uhka ja kuntoutuksen tarve jäävät usein havaitsematta. Kuntoutus alkaakin monilla vasta silloin, kun työkyvyttömyyden uhka on toteutunut eli henkilö on siirtynyt työkyvyttömyyseläkkeelle.

– Tällöin omat ajatukset ovat jo kääntyneet pois työelämästä, eikä motivaatiota tai uskoa työhön palaamiseen enää ole, Härkäpää toteaa.

Mielenterveysongelmat on merkittävä työkyvyttömyyden syy, joten niistä kärsivien varhaisel-

Professori emerita Aila Järvikosken, erikoistutkija Raija Gouldin ja professori Kristiina Härkäpään tutkimus työeläkekuntoutuksen toimivuudesta julkistettiin Rovaniemellä maaliskuun oikullisessa säässä.

la kuntouttamisella olisi iso vaikutus työkyvyttömyyseläkkeiden vähentämiseen. Myös työhön paluuseen liittyvien toimien pitäisi sisältyä kuntoutukseen.

Työttömät vailla tukea

Joka kolmas kuntoutusohjelma raukeaa tai keskeytyy. Keskimääräistä useammin keskeytyy työttömänä olleiden kuntoutus. Heillä ei ole työterveyshuoltoa tukenaan eikä työpaikkaa mihin palata.

– Työeläkekuntoutuksessa on paljon sellaisia, joilla on työttömyystaustaa. Se myös näkyy koko kuntoutusprosessin ajan. Paitsi, että keskeytyksiä on paljon, työttömyystausta ennakoii matalampaa työllisyyttä vielä useita vuosia kuntoutuspäätöksen jälkeen, sanoo Gould.

Kuntoutuksen haasteet ovat suurimmat juuri pahimmassa työkyvyttömyysriskissä olevissa matalan sosioekonomisen tason väestöryhmissä. Heidän kuntoutuksessaan olisi erityisesti huolehdittava siitä, että tavoitteet ovat motivoivia ja toiminta luo uskoa työelämässä selviytymiseen.

Työkykyisenä on enemmän annettavaa

Kuntoutuksella pyritään ehkäisemään työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä, mutta se voisi olla muutakin.

– Ihmiset voisivat antaa paljon enemmän itsestään, kun heidän työkykyinsä olisi kunnossa, Aila Järvikoski sanoo.

– Tästäkin näkökulmasta työeläkekuntoutuksen varhentaminen olisi tärkeää, Kristiina Härkäpää vahvistaa.

Myös työmarkkinajärjestöjen maaliskuussa neuvottelemassa työurasopimuksessa kiinnitetään huomiota kuntoutuksen oikea-aikaiseen käynnistymiseen ja suunnitelmalliseen toteutumiseen. Sopimuksen mukaan työterveyshuolto ottaa kokonaisvastuun kuntoutuksen koordinoinnista.

**Teksti: Riitta Väkeväinen
Kuva: Arto Liiti**

Sanna Osenius selviytyi pahimman yli:

Porrastettu paluu kuntoutti työkykyiseksi

– Työeläkekuntoutus opetti arvostamaan itseäni, lukemaan työkavereita ja puntaroidaan omia kestävyysrajoja. Upeat työkaverit ja loistava esimies jakoivat tukea ja kannustavat edelleen, mutta myös toppuuttelevat, asiakashallinnan asiantuntija **Sanna Osenius** (42) vakuutusyhtiö Pohjolasta sanoo. Hän palautui työkykyiseksi Ilmarisen työeläkekuntoutuksen turvin.

Sanna Oseniuksen kohdalle osuivat elämän ruuhkavuodet pari vuotta sitten. Sanna oli hoitovapaalla esikoispoikaansa hoitamassa. Avomiehen selkä prakasi, ja sietämättömien kipujen kanssa oli elettävä hoitojonossa puoli vuotta. Sanna kesti ja kannatteli perheen arkea parhaansa mukaan, ja myös mies osallistui kiitettävästi kivuista huolimatta.

Kun Sanna palasi hoitovapaalta työhön, hän romahti parin kuukauden jälkeen. Seurasi pitkä sairausloma diagnoosilla keskivaikea masennus.

– Kuntoni romahdus tuli itselleni täytenä yllätyksenä. Olin kyllä kokenut väsymystä ja nukkunut pitkään vain patkunia, mutta en tiedostanut tilanteeni vakavuutta. Olen aina ollut sellainen, että olen jättänyt itseni vähemmälle huomiolle ja asettanut toisten hyvinvoinnin edelle. Nyt oli pakko pysähtyä, Sanna kertoo.

Paluu portaittain

Sannan sairausloma kesti melkein kymmenen kuukautta. Työpaikalla Sannan haluttiin palautuvan niin pian kuin terveys antaa myöden. Työsuhtepäällikkö, esimies, työterveyslääkäri ja Sanna kokoontuivat palaveriin pohtimaan tilannetta. Pohjolasta oli oltu yhteydessä Ilmariseen, jossa näytettiin vihreää valoa työeläkekuntoutukselle.

Sannan kohdalla se merkitsi portaittaista paluuta työelämään. Ensin Sanna teki nelituntisia päiviä ja maanantait olivat vapaita. Sitten hän siirtyi viisituntisiin päiviin ja edelleen maanantait olivat vapaapäiviä. Viime tammikuun Sanna teki viisipäiväistä työviikkoa ja kuuden tunnin työpäiviä. Helmikuun alusta hän on palannut normaaliin työaikaan.

– Aivan aluksi ajattelin, että kyllä minä haluan sairauslomalta heti kokoaikaiseen työhön. Parin viikon jälkeen lyhennetyllä työajalla alkoi tuntua,

– Missään vaiheessa työeläkekuntoutuksen aikana ei tuntunut, etten palaa enää työelämään täysipainoisesti, asiakashallinnan asiantuntija Sanna Osenius sanoo.

että tämä toimii. Kotona riitti energiaa aivan toiseen tapaan kuin ennen. Ilman työeläkekuntoutusta en tiedä, olisinko nykytilanteessa. Lähdin yhtä innokkaasti töihin kuin työuran alussa parikymmentä vuotta sitten, Sanna sanoo ja pitää erittäin hienona asiana, että hänelle tarjoutui mahdollisuus kuntoutukseen.

– En tiennyt työeläkekuntoutuksesta mitään. Työsuhtepäällikkö, työterveyshuolto ja Ilmarinen räätälöivät minulle mallin.

Työyhteisön tuki tärkeintä

Sannan mielestä työkavereiden ja esimiesten tuki on hänen kohdallaan ollut aivan ratkaisevassa asemassa.

– Työkaverit ja esimiehet ovat suhtautuneet loistavasti. Olen herkästi innostuva tyyppi ja nyt minua vähän toppuutellaan olemaan iisisti. Pitkän sairausloman jälkeen työhön palaaminen hieman jännitti, mutta kaikki on sujunut hienosti – kiitos työyhteisön.

Sanna sanoo ”oppineensa” lukemaan työkavereita ja heidän vointiaan.

– Puuttumisen kynnyks on pitäisi olla mahdollisimman alhainen. Jokaisen pitäisi myös miettiä kykyään vastaanottaa apua. Omalla kohdallani taisi käydä niin, että tartuin terveydentilaani liian myöhään, eikä väsymyksen syvyyttä nähty ympäristössäkään. Mieheni oli ensimmäinen, joka huomasi, että voimani alkavat ehtyä, Sanna kertoo.

Nyt hän kuuntelee vointiaan tarkasti ja uskoo selviävänsä entistä paremmin vaikeistakin haasteista.

– Osaan nyt arvostaa elämää ja työpaikkaa aivan toisella tapaa kuin ennen. Olen myös varma, että ensimmäisistäkin epäilyttävistä oireista käännyin työterveyshuollon puoleen, Sanna sanoo.

Entä milloin eläkkeelle?

– Toivottavasti aikaisintaan 63-vuotiaana. Olen siis nyt puolessa välissä työuraani.

**Teksti: Leena Seretin
Kuva: Patrik Lindström**

Työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäysosuus kasvanut

Raija Gould
Erikoistutkija
Eläketurvakeskus

★ Joka neljännelle hakijalle hylkäyspäätös.

★ Ei yhtä yksittäistä syytä selittämässä hylkäyksiä.

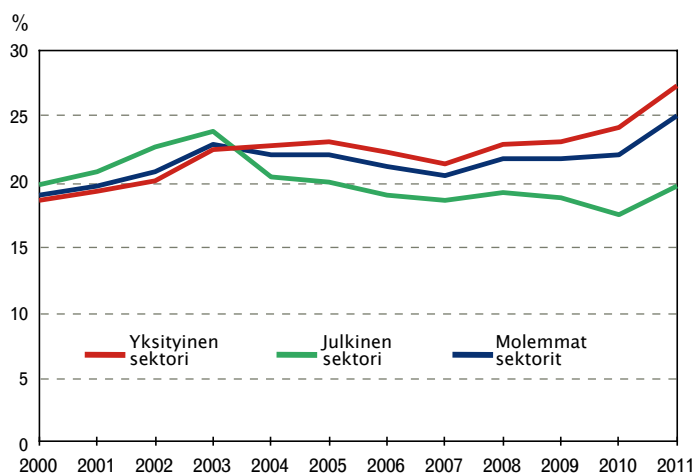
★ Työttömien työkyvyn määrittely on haasteellista.

Työkyvyttömyyseläkkeen hakija ei aina saa hakemukseensa myönteistä päätöstä. Vuonna 2011 työeläkejärjestelmässä tehdyistä uusista työkyvyttömyyseläkepääöksistä kolme neljäsosaa oli myönteisiä, mutta joka neljäs hakija sai hylkäävän päätöksen.

Hylkäyspäätösten osuus on 2000-luvulla kasvanut etenkin yksityisellä sektorilla (kuvio 1). Erityisen jyrkästi hylkäysten osuus kasvoi vuodesta 2010 vuoteen 2011, ja kasvu on jatkunut vuoden 2012 alussa. Vuonna 2011 yksityisen sektorin hylkäysosuus olikin suurempi kuin koskaan aikaisemmin, 27 prosenttia. Julkisella sektorilla hylkäysten osuus on viime vuosina ollut pienempi, mutta vuoden 2011 kasvu näkyi myös siellä.

Kuvio 1

Työkyvyttömyyseläkehakemusten hylkäysosuus työeläkejärjestelmässä työnantajasektorin mukaan, 2000–2011

Tuki- ja liikuntaelinsairaus ja mielenterveysongelma yhdessä lisäävät hylkäysriskiä

★ Hylkäysosuus on kasvanut sekä naisilla että miehillä, eri ikäryhmissä ja kaikissa suuremmissa sairausryhmissä. Ryhmien välillä on kuitenkin eroja hylkäysosuuden suuruudessa. Naisten hakemuksia hylätään jonkin verran enemmän kuin miesten ja nuorten hakemuksia enemmän kuin vanhempien hakijoiden. Nuoremmassa ikäryhmissä hylkäysosuus kipuaa jo 40 prosentin tuntumaan.

Myös sairausryhmittäin hylkäysosuuden tasossa on eroja. Hylkäysosuus on pieni, noin kuusi prosenttia, muun muassa kasvainten ryhmässä. Kahdessa suurimmassa sairausryhmässä, mielenterveyden häiriöissä ja tuki- ja liikuntaelinsairauksissa, hylkäysosuus on 29 ja 28 prosenttia. Jos hakijalla on sekä mielenterveysongelma että tuki- ja liikuntaelinsairaus, hylkäysriski on erityisen suuri. Vuonna 2011 tämän ryhmän hakemuksista hylättiin 36 prosenttia.

Mistä hylkäysosuuden kasvu johtuu? Monia mahdollisia hakijakunnan rakenteeseen ja eläkepäättökäytäntöihin liittyviä selityspolkuja on selvitetty, mutta niiden merkitys kokonaisuudelle näyttää varsin pieneltä. Yksi esimerkki on takuueläkkeen voimaantulo vuonna 2011. Kelan takuueläkkeen saaminen edellyttää, että kaikki muut eläkkeet, joihin henkilö mahdollisesti on oikeutettu, on haettu. Tämä toi myös työeläkejärjestelmään uusia hakijoita, joista kaikki eivät täyttäneet työkyvyttömyyseläkekriteereitä. Takuueläkkeeseen liittyvät hakemukset kasvattivat työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäysosuutta kuitenkin vain muutamalla prosenttiyksikön kymmenyksellä.

Kuntoutukseen vai eläkkeelle?

★ Työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäykset nivoutuvat jossain määrin myös työeläkekuntoutukseen. Molemmissa on yleensä kyse vielä toteutumattomasta työkyvyttömyyden uhasta. Kuntoutuksen asiakaskunta on jatkuvasti kasvanut: vuonna 2011 myönteisten päätösten määrä oli 13 prosenttia suurempi kuin edellisenä vuonna.

Kuntoutuksella pyritään tukemaan työssä jatkamista ja sen tarjoaminen työkyvyttömyyseläkkeen sijasta on lisääntynyt. Lukumäärät ovat kuitenkin edelleen pieniä. Vuonna 2011 työkyvyttömyyseläkehylkäyksen saaneista 15 prosenttia sai samana vuonna myönteisen kuntoutuspäätöksen. Vastaava osuus vuonna 2005 oli 5 prosenttia.

Eläkehylkäyksen saaneista on kuntoutukseen ohjattu yleisimmin nuorempia tuki- ja liikuntaelinsairaita. Heistä yli kolmannes oli saanut myös

kuntoutuspäätöksen. Mielenterveyden häiriöiden sairausryhmässä eläkehyökkäykseen harvoin liittyi kuntoutuspäätöstä.

Työttömien työkyvyttömyyshylkäykset lisääntyneet

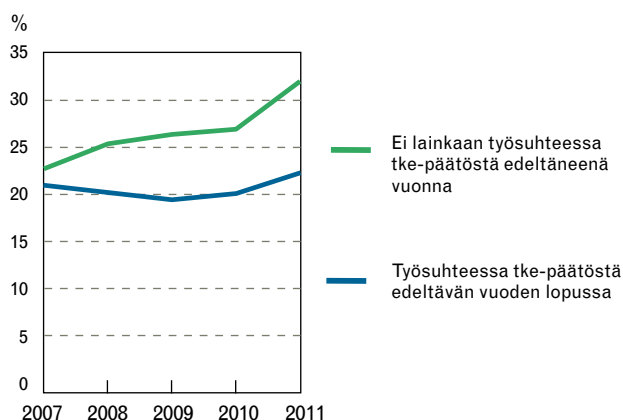
★ Eläkepäätöksissä nousee esille myös työttömyyden ja työkyvyttömyyden suhde. Työttömyyttä voidaan pitää myöntöpäätöstä tukevana sosiaalis-taloudellisena seikkana, mutta toisaalta työn puute voi johtaa hyvin abstraktiin työkyvyn arvioon. Joka tapauksessa työttömien työkyvyn määrittely on haasteellista.

Niiden hakijoiden osuus, jotka eivät olleet eläkepäätöstä edeltävän kalenterivuoden aikana lainkaan työsuhteessa, ei ole suuresti muuttunut, mutta kyseisessä ryhmässä hylkäysten osuus on kasvanut voimakkaasti (kuvio 2).

Eläketurvakeskuksen tuoreessa Luottamus eläketurvaan -tutkimuksessa juuri työttömät kannattivatkin muita useammin työkyvyttömyyseläkkeelle pääsyn helpottamista.

Kuvio 2

Työkyvyttömyyseläkehakemusten hylkäysosuus päätöstä edeltäneen työssäolon mukaan, 2007–2011

Hylkäysosuuden kasvun tarkastelussa kiinnostavin kysymys lienee se, joi- tuuko kasvu ratkaisulinjan muutoksista vai esimerkiksi hakijoiden työky- kyisyyden tai eläkejärjestelmän muutoksista. Suppean rekisteritietoihin pe- rustuvan tarkastelun perusteella voidaan kuitenkin vain lähinnä sulkea pois joitakin hakijakunnan rakenteen tai järjestelmän piirteiden vaikutuksia. Ha- kijoiden työkyvystä rekisteritiedot eivät kerro.

Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunta on pitänyt noudatettua rat- kaisulinjaa hyvin suurelta osin lain mukaisena: lautakuntaan tehtyjen vali- tusten muutosprosentti on viime vuosina pysynyt runsaassa kymmenessä prosentissa.

Tarkastelussa havaittu työttömien hylkäysosuuden muutos voi viitata työ- kyvyn heikkenemisen suhteen aiempaa varhaisempaan eläkkeen hakemiseen tai se voi viitata sosiaalis-taloudellisten seikkojen painotuksen muutoksiin työkyvyn arvioinnissa. Yhteiskunnalliset muutokset esimerkiksi taloudessa ja asenneilmapiirissä voivat heijastua sekä työkyvyttömyyseläkkeiden hake- miseen että työkyvyn arviointiin.

Artikkeli perustuu Eläketurvakeskuksen rekisteritietoihin, joita Gouldin lisäksi ovat analysoineet tilastotutkija Jukka Lampi ja tilastoasiantuntija Heidi Nyman. Aiheesta lisää huhtikuussa ilmestyvässä Eläketurvakeskuksen työkyvyttömyyseläkehylkäyksiin liittyvässä keskustelualoitteessa verkkopalvelussa www.etk.fi/julkaisut.

Millaista Työeläke-lehteä sinä haluat lukea?

Osallistu lukijatutkimukseen
JA VAIKUTA!

**Voit voittaa
100 euron
lahjakortin**

- Mitä mieltä sinä olet Työeläke-lehdestä?
- Mitkä aiheet kiinnostavat?
- Hyödytkö lehdestä ja miten lehti voisi palvella entistä paremmin?

Osallistu Työeläke-lehden
lukijatutkimukseen osoitteessa
www.webpolsurveys.com/te.net
tai verkkopalvelussa **www.etk.fi**

Vastaa viimeistään perjantaina 27.4. Arvomme vastaajien kesken kolme 100 euron arvoista lahjakorttia. Lisäksi kahdelle arvotaan neljän elokuvan lippupaketti Finnkinon teattereihin.

Ilmarisen työhyvinvointipäällikkö Airi Röpelin: Tahto työhyvinvoinnin vaalimiseen virinnyt

Suomalaisilla työpaikoilla pienistä suuriin yrityksiin on viime vuosina kasvanut tahto kehittää työhyvinvointia ja tehdä työtä ennen aikaisen eläköitymisen tulppaamiseksi. Ilmarisen työhyvinvointipäällikkö **Airi Röpelin** jos kuka sen tietää, sillä hän on vuosikymmenten ajan kolunnut suomalaisia yrityksiä jakamassa eläketietouden ilosanomaa.

 Suuren työeläkeyhtiön työhyvinvointipäälliköltä on pakko kysyä ensimmäiseksi, mitkä tekijät synnyttävät ja kasvattavat työhyvinvointia hänen omalla työpaikallaan? Airi Röpelin työskentelee neljäntoista henkilön tiimissä Ilmarisen työhyvinvointiyksikössä.

– Ilmarisen johtamiskulttuuri on kohdallaan. Tiedän, mitä minulta odotetaan ja mitä teen. Minulla on erittäin upea esimies **Kati Huoponen** ja aivan mahtava työyhteisö, joka kannustaa ja jossa huumori kukkii. Huumori on muuten erittäin hyvää liimaa työhyvinvoinnin rakentamisessa.

– Työnantajan tarjoama koulutus ja kannustus jatkuvaan kehittymiseen ovat tärkeitä työssä viihtymisen elementtejä, samoin työyhteisön mutkaton ja avoin keskinäinen vuorovaikutus, työhyvinvointipäällikkö listaa.

Airi Röpelinen työpaikalla asiat ovat siis niin mallissaan kuin työhyvinvoinnin kirjanoppineet ovat määritelleet. Samoja oppeja Airi levittää työssään erikokoisiin yrityksiin.

Sunnuntaipuheista käytäntöön

Pitkän uransa kokemuksella Airi Röpelinen voi käsi sydämellä sanoa, että yrityksissä on alettu oivaltaa työhyvinvoinnin merkitys yrityksen menestyksen näkökulmasta.

– Onhan tässä menty aimo askelia eteenpäin. Työvälineitä yritysten käyttöön on jalostettu ja oivallus kestävästä kehityksestä on syntynyt monin paikoin. Ilmarisella työhyvinvoinnin oppi-isä oli johtaja **Timo Aro**.

– Kun 1990-luvulla puhuimme eläkeyhtiössä työhyvinvointiasioista, keskityimme työkyvyttömyysriskin hallintaan eli vähentämään työky-

vyttömyyseläkkeiden määrää. Edelleenkin työkyvyttömyysriskin hallinta on tärkeässä asemassa, mutta tänä päivänä työhyvinvointi nähdään laajemmin osana johtamiskulttuuria.

– Yhä halutumpaa on, että yritykset tarvitsevat irtisanomistilanteista koulutusta ja konsultatiota, kuinka jäljelle jäävä henkilöstö jaksaa jatkaa ja kuinka heidän työhyvinvointiaan voidaan vaalia. Muutuskoulutus on avainasemassa, jotta saneeraava yritys pääsee jatkamaan toimintaansa ja henkilöstön usko tulevaisuuteen ja omaan työuraansa vahvistuu.

Työeläkekuntoutus vaatii jalkauttamista

Yksi keino eläkeyhtiöiden ja Kelankin työkalupakissa on työeläkekuntoutus. Se on kuitenkin melko tuntematon ”tuote”. ETK:n tuoreen tutkimuksen mukaan ammatillinen työeläkekuntoutus astuu tosielämässä peliin liian myöhään.

– Se on varmasti totta. Ilmarisella koulutamme esimiehiä ja työterveyshenkilöstöä aktiivisen työeläkekuntoutuksen käyttäjiksi. Työeläkekuntoutus kuitenkin toimii monien kohdalla erittäin hyvin, kunhan kuntoutustoimenpiteet aloitetaan riittävän ajoissa, Airi Röpelinen sanoo.

Hän odottaa varhaisen välittämisen mallilta paljon. Varhaisen välittämisen mallin tarkoituksena on, että työpaikoilla puututaan mahdollisimman ajoissa uuvauttavaan työntekijään. Jos yrityksellä on käytössään varhaisen välittämisen malli, työnantajalla on mahdollisuus saada korkeampaa Kelan korvausta ehkäisevästä työterveyshuollosta.

– Mielestäni on hyvin tärkeää, että myös työkaiverit puuttuisivat, jos joku alkaa vetäytyä ja näyttää uupuneelta. Puuttuminen olisi tärkeää ennen

kuin sairauslomakierre alkaa. Silloin on monesti jo liian myöhäistä vetää ihminen takaisin työyhteisöön.

– Me koulutamme yrityksiä, esimiehiä ja myös henkilöstöä puheeksi ottamisen kulttuuriin, Röpelinen sanoo.

Haaste on melkoinen, sillä suomalaisilla ei ole tapana hölöttää omista väsymyksistään eikä etenkään puuttua toisten asioihin. Puuttumisen toinen tulokulma on välittäminen, mikä sekin taitaa olla suomalaisessa työelämässä hakusissa.

Tässä ja nyt

Airi Röpelinellä olisi itsellään vajaa viisi vuotta ensimmäiseen etappiin, jolloin voisi jäädä työeläkkeelle.

– Nyt ajattelen, että jos terveyttä ja virtaa riittää, lähden eläkkeelle 65-vuotiaana. 63 vuoden eläkeikä on liian lähellä. Olen työssäni huomannut, että ihminen alkaa jo muutamaa vuotta aiemmin valmistautua eläkkeelle siirtymiseen. Kun päätös omassa päässä on tehty, jalka on jo tukevasti eläkeoven välissä.

Airi Röpelinen elää tässä ja nyt, hetkessä. Sitten, kun olen eläkkeellä, teen sitä ja tätä, mitä työelämän aikana ei ehdi eli sitku-elämä ei sovi Airin pirtoihin.

– Olen menettänyt niin monta läheistä, että haluan elää tätä hetkeä. Sanoa sinulle kiitos tänään, en huomenna. Haluan oppia sanomaan asioita vielä lempeämmin ja kauniimmin ystäville ja työtovereille. Tänään, en huomenna.

Teksti: Leena Seretin

Kuva: Patrick Lindström

KUKA?
Airi Röpelin

- Ilmarisen työhyvinvointipäällikkö
- Ikä: 58-vuotias
- Työura: Ilmarisella vuodesta 1976, ensin asiakaspalvelussa työeläkkeiden valistamistehtävissä, vuodesta 2007 työhyvinvointipäällikkönä
- Toiveammatti: opettaja, nykyinen työ ihanteellinen
- Perhesuhteet: sinkku
- Harrastukset: tennis, ulkoilu, matkailu, elämän pohdinta
- Eläketavoite: 65-vuotiaana

KUKA? **Mauno Hartman**

- Vuonna 1930 syntynyt suomalainen kuvanveistäjä, joka tunnetaan suurista hirsirakennelmistaan.
- Sai Pro Finlandia -mitalin vuonna 1977. Professorin arvonimi myönnettiin vuonna 1988.
- Hartman opiskeli vuosina 1950–59 Turun piirustuskoulussa ja Ateneumissa sekä Perugian ja Venetsian taideakatemiassa.
- Yli 100 kotimaista omaa ja ryhmänäyttelyä ja 54 ulkomaista.
- Hartmanin töitä on muun muassa Ateneumin taidemuseossa, Emmassa, Sara Hildénin museossa ja myös ulkomaisissa museoissa.

81-vuotias kuvanveistäjä **Mauno Hartman** ei koe olevansa eläkkeellä. Konkari työskentelee edelleen, vaikka jaksaminen rytmittääkin tekemistä.

Vuodet vierivät, mutta työ jatkuu

HOLLOLA | Teksti: Lea Taivassalo | Kuvat: Reilika Landén

”Olen kuvanveistäjä Mauno Hartman. Minulla olisi tässä muutamia veistoksia myytävänä. Olisiko kiinnostusta?”, kaskui helsinkiläisten hissitalojen rappukäytävissä 1950-luvulla. Kuvanveistäjäopiskelija Hartman oli ansaitsemassa ruokarahiaan kaupustelemalla. Opintotukijärjestelmää ei ollut, joten taiteilijan oli ansaittava elantonsa jotenkin.

– Joskus joku ovi aukesi, joskus toinen sulkeutui. Jotkut ohjasivat minua tuttavilleen ja niin syntyi jopa ystävyysseurteita, 81-vuotias kuvaveistäjäprofessori muistelee.

Hartman kävi hieromassa kauppoja jopa poliisilaitoksella. Kauppoja ei tullut, mutta konstaapelit eivät kysyneet häneltä kaupustelulupaa, joten hän arvioi vastaanottoa myönteiseksi.

– Olin valmis tekemään mitä vain, jotta taiteen tekeminen oli mahdollista. Halusin saada elantoni taiteestani enkä tehdä jotain muuta odottaen mahdollisuutta keskittyä omaan alaani.

Hartman tunnetaan erityisesti valtavista mustahirsisistä rakennelmistaan. Hänen töitään on esitelty ympäri maailmaa

ja hänet on palkittu useissa yhteyksissä. Iän karttuessa työ on jatkunut, mutta teosten koko on pienentynyt.

Samoista töistä on kuitenkin kyse. Kysymys on rakentamisesta, ja samalla rakennan itseäni. Jokainen työ on valtavan suuri seikkailu, hän innostuu kuvailemaan.

Hänelle ajatus eläkkeellä olemisesta on täysin vieras. Valtion taiteilijaeläkettä on sanottu taiteilijan elinikäiseksi apurahaksi ja Hartmanille se on juuri sitä.

– Kysymys on ennemminkin siitä, miten jaksan tehdä ja työn rytmittämisestä sen mukaan. Esimerkiksi viime yön työskentelin kokonaan, hän pohtii.

Yrittäjyys hämmentää

Hartman sai 1990-luvun alussa valtion taiteilijaeläkkeen. Hänen eläkettään täydentää kansaneläke ja pieni yrittäjäeläke. Vapaat taiteilijat rinnastetaan yrittäjiksi, vaikka toiminta ei voittoa tavoittelevaa olekaan. Hartmania ajatus lähinnä nau-

Hartmanin teoksia on esillä useissa museoissa ja julkisissa tiloissa, ja näyttelytoimintaa on edelleen. Edellinen näyttely oli viime kesänä ja tulevaisuudessa hänen töitään tulee esille suunnitteilla olevaan Humppilan Rautaaikakeskukseen.

Kuvanveistäjä Mauno Hartman sanoo olevansa onnellinen, koska on saanut rakentaa koko elämänsä taiteen ympärille. Hänen mukaansa kysymys ei ole siitä, "teenkö vai enkö tee, sillä imu tekemiseen on valtava".

rattaa. Raha on hänelle toisarvoinen elementti taiteen rinnalla.

– Yrittäjän eläkemaksut ovat korkeat, joten tuntui se aika tylsältä maksaa. Yrittäjyys on taiteilijalla vähän sitä sun tätä, mutta mitään valittamista ei meillä ole ollut, hyvin ollaan pärjätty, Pirkko-vaimo täydentää.

Pirkko Hartman huomauttaa alkaneensa hoitaa taiteilijan paperitöitä pariskunnan mentyä naimisiin 1960-luvulla. Sitä ennen taiteilijan arkistot olivat sekaisin.

– Mauno ei ollut edes kirjoissa ja kansissa. Verotoimisto otti jossain vaiheessa yhteyttä ja ihmetteli, että mikäs mies tämä on. Kävin asian selittämässä ja siitä alkoi minun sihteerin hommani, sanoo 72-vuotias eläkkeellä oleva englannin ja ranskan opettaja Pirkko Hartman.

Vaimo tietääkin miehensä paperiasiat tätä paremmin. Hän huomauttaa muun muassa alv-rekisteriin liittymisen olleen aikanaan hyvä valinta: kuvanveistäjän materiaalikustannukset ovat suuret.

– Kyllä tässä on vuosien mittaan paljon oppinut, vaikka hyvin pienistä summista kirjanpidossa on kyse.

"Moottorisahalla taidetta"

Hartmanin suvussa ei ollut muita taiteilijoita. Tosin hänen isänsä maalasi harrastuksenaan tauluja ja isoisä oli taitava puuseppä.

– Kyllä ihmiset ihmettelivät valintojani, mutta mitään riitoja ei ollut. Tiesin, että isäni ei ymmärtänyt, mutta hän ei koskaan kieltänyt minua. Toki sitten kun alkoi tulla hyväksyntää ihmisten oli pakko mukautua toimintaani, taiteilija muistelee.

Ateneumin opintojen jälkeen Hartman vietti vuosia ulkomailla opintomatoilla ja palattuaan hän löysi materiaalin: puun ja hirren. Ainutlaatuinen materiaali herätti huomiota ja ensimmäisessä lehtijutussa hämmästys kiteytettiin: Moottorisahalla taidetta.

– Töitäni pidettiin aluksi mahdottomina, mutta pikku hiljaa ne hyväksyttiin. Jossain vaiheessa aloin saada apurahoja, eikä minun tarvinnut enää kiertää ovelta ovelle kaupustelemassa, hän muistelee naurahtaen.

Taiteilija teki ankaran valinnan

Hartman kuvastaa hyvin oman ikäpolvensa taiteilijaa. Hänen aloittaessaan taiteilijoiden joukko oli pieni ja he tulivat samankaltaisesta koulutustaustasta. Ne harvat, jotka jatkoivat opintojensa jälkeen vapaina taiteilijoina, joutuivat luopumaan paljosta.

– Taiteen tekeminen oli ankara valinta, sillä mitään sosiaaliturvaa ei ollut. Nälkää nähtiin eikä osattu edes kuvitella, että voisi olla olemassa joku "turva", Pirkko-vaimo selventää.

Mauno Hartman uppoutuu vaimonsa puhuessa omiin ajatuksiinsa ja huomauttaa hetken kuluttua olevansa onnellisessa asemassa. Hän on saanut rakentaa koko elämänsä taiteen ympärille.

– Minulla keskeinen alue on tämä työ. Kysymys ei ole siitä, teenkö vai enkö tee. Toki voidaan ajatella, että elämäni on yksipuolista, mutta imu tekemiseen on valtava.

Hartmania on helppo uskoa. Työ on erottamaton osa hänen persoonaansa. ■

Taiteilijan eläke

kertyy pienistä palasista

HÄMEENLINNA | Teksti: Lea Taivassalo | Kuvat: Reilika Landén

Apurahajaksoista on karttunut eläkettä vuodesta 2009, mikä on paikannut yhden tieteen- ja taiteen-tekijöiden sosiaaliturva-aukoista. Hämeenlinnalainen taiteilijapariskunta **Mikko Myöhänen** ja **Kati Lehtonen** elävät seesteistä aikaa, sillä kumpikin tekee työtään apurahalla ja silti eläke karttuu.

On hyvä, että epäkohta on korjattu. On hurjaa ajatella mihin kaikkeen se on vaikuttanut, kuten perhe-etuuksiin tai sairauspäivärahoihin, 32-vuotias Lehtonen huomauttaa.

Suomen Kulttuurirahaston Hämeen rahaston vuoden apurahajakso on Myöhäselle toinen vuoden mittainen ja Lehtoselle ensimmäinen. Tavallisesti pariskunta on vuorotellut työelämässä toimien esimerkiksi osa-aikaisena kuvaamataidonopettajana toisen keskittyessä taiteelliseen työhön. Periaatteena on, että ”tukiviidakosta” pysytellään pois viimeiseen saakka.

– Palkkatöissä vuorottelu on osoittautunut hyväksi, sillä on raskasta tehdä kahta työtä. Olemme todenneet, että elämä on helpompaa, kun yrittää hankkia toimeentulon mahdollisimman pitkälle itse ja pysyä pois byrokratian rattaista, he nauhahtavat.

Taiteilijan toimeentulo koostuu pienistä palasista, kuten eläkekin aikanaan. Pariskunta huomauttaa, että taiteilija on siinä mielessä ikäväsä asemassa, että kaikesta on huolehdittava itse.

– Työsuhteessa olevan puolesta asiat on suunniteltu ja hoidettu. Taiteilijan on taas huolehdittava, että hänelle kertyy esimerkiksi eläketurvaa, 36-vuotias Myöhänen kiteyttää.

Taiteilijat apurahalla tutkijoita pidempään

Apurahansaajat koostuvat sekä tieteen- että taiteentekijöistä. Apurahansaajia vakuuttavan Maatalousyrittäjien eläkelaitos Melan tilastojen mukaan tutkijoita on noin 60 prosenttia vakuutuksenottajista. Pitkän julkisen keskustelun jälkeen apurahansaajat liitettiin Maatalousyrittäjien eläkelakiin (MyEL).

– Kyse on myös pienestä muutamien tuhannen asiakasryhmästä, joten on kätevää, ettei se jakaudu usealle yhtiölle. Apurahansaajat ovat lähtökohtaisesti aika nuoria, joten he ehtivät maksaa maksuja tarpeeksi, joten muista järjestelmistä ei tarvita juuri tukea, vakuutusasiantuntija **Henri Virtanen** apurahansaajien vakuuttamista hallinnoivasta Melasta.

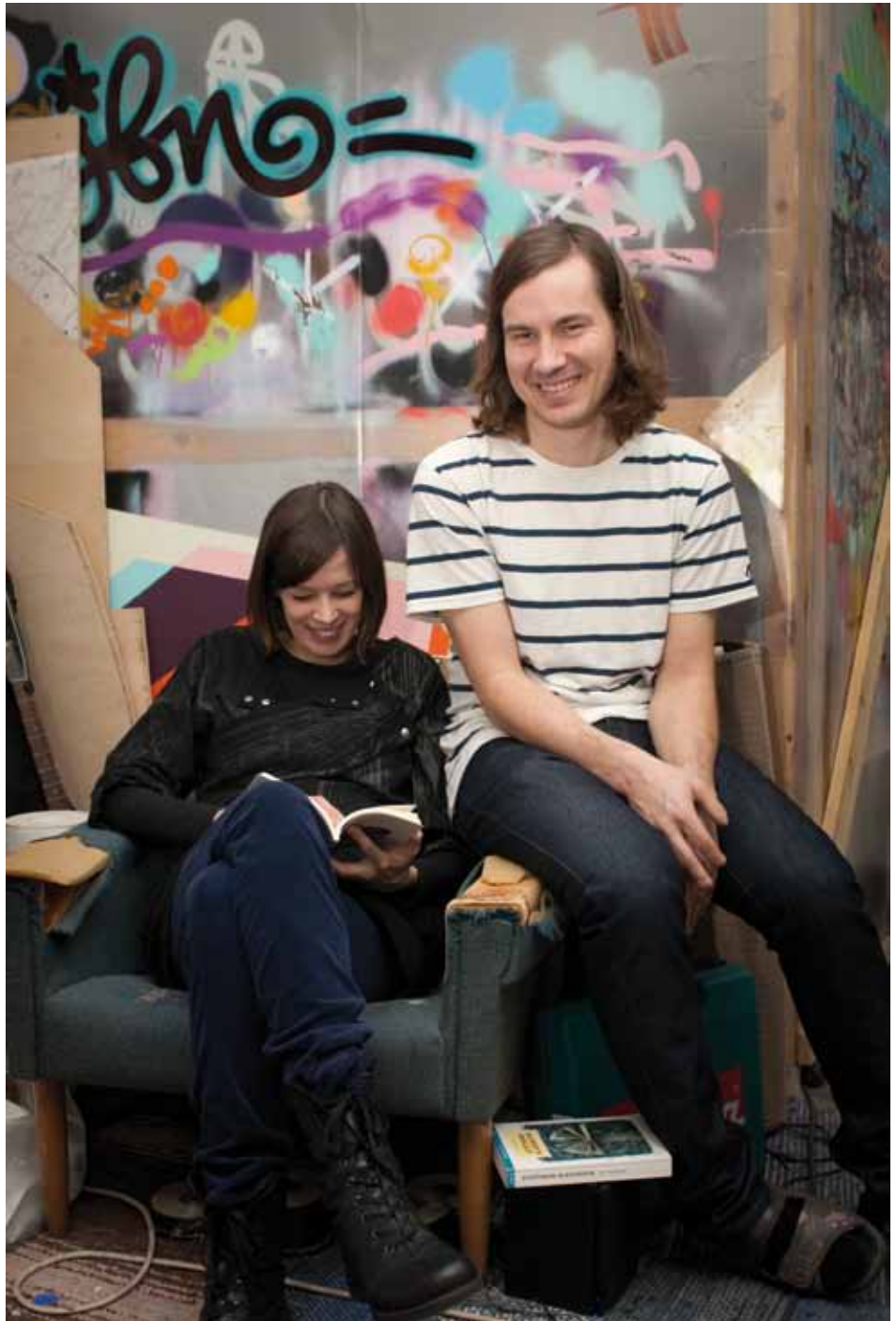
Melan tilastoista löytyy henkilöitä, joille kertyy eläkettä jo seitsemän vuoden ajalta. Käytännössä tällaiset henkilöt ovat olleet vakuutuksessa heti lain muututtua ja nyt heillä on meneillään viiden vuoden vakuutus.

– Tämä ilmentää sosiaaliturvan tärkeyttä, sillä erityisesti taiteen puolella apurahajaksot saattavat olla pitkiä. Yleisestikin on huomattava, että ilman uudistusta suuri joukko olisi edelleen eläketurvan ulkopuolella.

Vain pieni osa vapaista taiteilijoista kerrallaan on kuitenkin apurahoilla. Tämä tarkoittaa, että valtaosalle eläke kertyy joko muista töistä

Apurahojen haku on kuvataiteilijan arkea. Kilpailu on kuitenkin kovaa. Kati Lehtonen sanoo, että pitää olla sinnikäs ja jatkaa oman jutun tekemistä, sillä jossain vaiheessa se palkitaan.

Mikko Myöhäsen ja Kati Lehtosen mukaan taiteilijoiden koulutus valmistaa heikosti vapaan taiteilijan arkeen eli toimeentulon haasteisiin. Heillä oli varsin realistinen käsitys arjesta, mutta se on monelle järkytys.

tai sitä ei kerry lainkaan.

– Aika pitkä “apurahaputki” pitäisi olla, että siitä kertyisi jonkinmoinen eläke. Käytännössä sellaista on vaikea saada ainakaan taiteen puolelta. Eläke tulee aikanaan varmasti koostumaan pienistä puroista, kuten leipäkin tällä hetkellä, Myöhänen pohtii.

Vakuuttamisoikeus vanhenee nopeasti

Apurahansaajien vakuuttamisessa on vielä kehitettävää. Vakuutusta ei esimerkiksi pysty keskeyttämään, jos henkilö siirtyy kesken apurahakauden hetkeksi palkkatyöhön.

– Eläkevakuuttamisen kannalta siinä ei ole ongelmaa, mutta ongelmaksi muodostuu se, ettei vakuutukseen sisältyvä työtapaturmavakuutus kohdennu todelliseen työskentelyaikaan. Tässä lainsäädäntö on toistaiseksi kankea, Virtanen sanoo.

– Valvonnalle on taas haasteellista se, että jotkut apurajat myönnetään tänä vuonna, mutta saajalla voi olla viisi vuotta aikaa käyttää apuraha.

Vakuutusturva on haettava kolmen kuukauden kuluessa apurahatyön alkamisesta. Laiminlyönneistä ei anneta sakkoa, mutta takautuvat maksut on hoidettava kerralla. Myöhästymistilanteissa on kuitenkin huomioitava vakuuttamisoikeuden nopea vanhenemissykli. Lain mukaan vakuutus päätöksiä voidaan tehdä vain apurahakauden alkaessa kuluvana vuonna ja sitä seuraavana vuonna.

– Sen jälkeen eläketurvaoikeus on menetetty.

Tilanne on haasteellinen myös työryhmille myönnettyjen apurahojen vakuuttamisessa. Sen jäsenillä on yhtäläinen velvollisuus ottaa henkilökohtainen vakuutus itselleen ehtojen täytyessä. Esimerkiksi yliopistomaailmassa on tyyppillistä, että saadaan isompi summa, joka jaetaan usealle.

– Työryhmän vetäjä on velvollinen ilmoittamaan, ketkä ryhmässä apurahaa käyttävät. Näissä tilanteissa on selkeästi vielä epäselvää, että jokainen on vakuutusvelvollinen.

Kaikista jaksoista ei kerry eläkettä

Viime vuosina Myöhänen ja Lehtonen ovat alkaneet miettiä tulevaisuuteen varautumista. Visiointi tuntuu kuitenkin hankalalta, sillä esimerkiksi halutun eläketason määrittely on vaikeaa.

– Varaudumme ainakin niin, että maksamme kaikki eläkemaksut täysmääräisinä. Esimerkiksi apurahoissa voi joskus alentaa eläkemaksuja vähentämällä materiaalikulut, mutta emme ala puljaamaan sellaisten kanssa, vaan maksamme maksimimäärän, Myöhänen tarkentaa.

Eläkemaksut on maksettava apurahan määrän ylittäessä vuositasolle suhteutettuna 3 500 euron minimirajan ja jos se on myönnetty vähintään neljän kuukauden työskentelyyn. Pariskunta pitää tätä huonona, sillä kumpikin olisi valmis maksamaan eläkemaksut kaikista saaduista apurahoista.

– Yritin kerran maksaa lyhyemmälle ajalle myönnetystä apurahasta eläkemaksut, mutta paperit tulivat bumerangina takaisin, Lehtonen harmittelee.

Haasteista huolimatta taiteilijapariskunta on elämänsä tyytyväinen. Huoli toimeentulosta on ammatin varjopuoli, mutta se ei tullut heille ylälätyksenä.

– Olemme kumpikin suhtautuneet aina realistisesti taiteilijan arkeen. Olisihan se hienoa jos taloudellinen tilanne olisi turvatumpi, mutta tosiasia on myös, että aina voi lopettaa ja tehdä jotain muuta, pariskunta pohtii.

Kumpikaan ei kuitenkaan vaihtaisi ammattiin: parempaa työtä ei voisi kuvitella. ■

Pieni eläkekertymä suurin haaste

 Pieni eläkekertymä on vapaiden taiteilijoiden sosiaaliturvan suurin haaste, vaikka MyEL-järjestelmä on paikannut joitakin aukkoja, kuvaa Suomen Taiteilijaseuran toiminnanjohtaja **Petra Havu**.

Taiteilijat ovat joukkona sekalainen, mutta karkeasti heidät voidaan työsuhteisiin ja ei-tösuhteisiin. Työsuhteisilla taiteilijoilla, kuten monilla näyttelijöillä, on eläketurva työsuhteen kautta.

– Ei-tösuhteisia on esimerkiksi suuri joukko kuvataiteilijoita ja kirjailijoita. Eläke kertyy käytännössä muusta tehdystä työstä ja nykyisin apurahoista, mutta käytännössä valtion taiteilijaeläke on monelle taiteilijalle ainoa mahdollisuus saada jonkinlaista eläketurvaa taiteellisessa ammatissa toimimisen perusteella.

Havu korostaa, ettei vapaiden taiteilijoiden eläkekertymästä ole kattavaa selvitystä: osalla saattaa olla kohtuullinen eläkekertymä toisilla taas ei ole oikeastaan minkäänlaisia.

Kuvataiteilija **Kati Lehtonen** seuraa omaa eläkekertymäänsä, vaikka summat ovat vielä minimaalisia.

– Koko ajan sitä tulee lisää pienistä puroista. Totta kai sitä miettii, millaisessa systeemissä sitä jää aikanaan eläkkeelle. Olisihan se hyvä, jos eläkettä kertyisi myös meille omasta työstä.

Keskeinen ongelma on, että vapaat taiteilijat ovat usein yrittäjästatuksella. Havu huomauttaa, että toiminta poikkeaa täysin muiden yrittäjävakuutusta maksavien tilanteesta, sillä taidetta ei lähtökohtaisesti tehdä voiton tavoittelemiseksi vaan taiteen itsensä vuoksi. Näin tulot jäävät usein pieniksi. Sellaisessa tilanteessa yrittäjyys muodostuu usein ongelmaksi eikä sosiaaliturvajärjestelmä kannata taiteilijaa.

– Työttömyystilanteessa taiteilija jää usein järjestelmien väliin, sillä jos hänet tulkitaan yrittäjäksi, hän ei saa tukia, muttei ansaitse myöskään elantoaan toiminnallaan. Se epäkohta pitäisi korjata.

– fakta –

Apurahansaajien eläkkeitä on jo maksussa

 Vakuutetut apurahansaajat ovat tieteen- ja taiteentekijöitä. Vakuutuksen perustana on vuosityötulo, joka oli viime vuonna keskimäärin 19 000 euroa.

Vuonna 2011 apurahastaan maksoi vakuutuksen lähes 5 000 henkilöä. Tyyppillisimmin vakuutuskaudet ovat vuoden mittaisia.

Vanhuuseläkkeellä olevia apurahansaajia ei voida vakuuttaa MyEL-järjestelmässä. Eläkeiän ylittäneiden on kuitenkin mahdollista saada apurahoja. Tällainen on esimerkiksi Suomen Kulttuurirahaston varttuneille tieteen- ja taiteentekijöille tarkoitettu Eminentia-apuraha.

MyEL-eläkettä on maksussa noin 15 apurahan-

saajalle. Eläkkeestä MyEL:n perusteella karttunut osa vaihtelee muutamasta kymmenestä eurosta yli tuhanteen euroon.

Vakuuttamisesta syntyvä kustannus on apurahansaajalle noin 14 prosenttia apurahan määrästä. Se koostuu noin 11 prosentin eläkevakuutusmaksusta ja noin prosentin tapaturma- ja ryhmähenkivakuutusmaksusta. Lisäksi vakuutuksesta maksetaan sairausvakuutusmaksuja.

Lain muutoksen jälkeen ainakin suurimmat apurahoja myöntävät tahot korottivat apurahojen summia. Esimerkiksi Suomen Kulttuurirahaston vuosiapuraha nostettiin 18 000 eurosta 21 000 euroon.

Pasi Mustonen luistelemassa Uudenkaupungin lähistöllä. Retkiluistelija varustautuu retkelle asianmukaisin varustein.

Lajiesittely:

RETKILUISTELU

Retkiluistelija hyödyntää luonnonjää-
tä ja liikkuu vapaasti kaikkialla, missä
löytyy paljasta jätää: merellä, järvillä
ja jokireiteillä.

Lajissa kaikki riippuu ilmoista.
Kohta alkaa sulan veden aika eikä
huhtikuussa jääkansi kannattele.

Retkiluistelu sopii kaikenikäisil-
le ja -kuntoisille. Pidemmillä retkillä
koeteltu kunto ja hyvä luistelutekniik-
ka takaavat antoisan jääkyydin.

Lähde: www.skrinnari.fi

Vakuutusmatemaatikko Pasi Mustonen tuntee kaavat ja hallitsee riskit myös jäätävissä olosuhteissa

Aktuaari ja skrinnaari varautuu riskeihin

Aktuaari **Pasi Mustonen** työskentelee numeroiden ja matemaattisten kaavojen keskellä. Retkiluistelu-harrastuksensa parissa hän jättää kaavaröykkiöt taakseen ja kiittää luistellen vapaissa maisemissa.

Joku viisas on sanonut, että työeläkkeiden rahoituksessa on perimmiltään kyse matemaatikasta ja riskienhallinnasta. Vakuutusyhtiölain mukaan vakuutusyhtiöillä on oltava aktuaari eli vakuutusmatemaatikko vakuutusteknisten laskelmien ja selvitysten laatimista varten.

Työeläkevakuutusyhtiö Varman aktuaarijohtaja ja Pasi Mustonen tunnistaa tämän ja sanoo, että työeläkevakuutusyhtiöllä on vastuunsa kannettavanaan eli ihmisille luvatut lakisääteiset työeläkkeet hoidettavanaan.

– Työeläkevakuutusyhtiön aktuaarin on ymmärtävä yhtiölle kuuluvista eläkesitoumuksista aiheutuva eläkevastuu, Mustonen sanoo.

– Laissa luvataan, miten eläke karttuu. Tämä eläkelupaus rahoitetaan vakuutusmaksuilla ja eläkevaroilta saatavilla tuotoilla. Vakuutusmaksuista osa rahastoidaan tulevia eläkkeitä varten ja loppuosa käytetään vuotuisten eläkkeiden maksuun.

– Tästä syystä on osattava arvioida eläkesitoumusten rahallinen arvo ja sen kehittyminen, Mustonen sanoo.

Laskuperusteissa kaikki olennaisin

Jos joku, niin aktuaari tietää, mistä kaikesta tämä vastuu koostuu. Ei yksin riitä, että aktuaari ymmärtää tilanteen oman työeläkeyhtiönsä kannalta. Tämän lisäksi on hahmotettava koko alan yhteinen eläkevastuu ja yleensä eläkkeiden merkitys yhteiskunnassa.

Mustonen selittää keskittyneesti, että työhön

liittyy olennaisesti laskuperusteet ja työeläkealan yhteisten vastuiden kustannusten jako. Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) vahvistaa vuosittain laskuperusteet yhtiöiden hakemuksesta.

– Laskuperusteissa kerrotaan kaavamuodossa ja tarkasti, kuinka työeläkevakuutusmaksu ja eläkkeistä aiheutuva vastuuvelka lasketaan, Mustonen selvittää.

Vuodesta 1989 alalla työskennellyt Mustonen johtaa Varmassa noin 20 matemaatikon ja muuten matemaattisesti suuntautuneen ihmisen joukkoa ja on myös yhtiön johtoryhmän jäsen. Hän on toisen polven vakuutusmatemaatikko: isä **Alpo Mustonen** työskenteli aikoinaan Eläketurvakeskuksessa ja Eläke-Tapiolassa.

Pasi Mustonen sanoo suurimman yhtiön edusmiehenä, että lähtökohtaisesti suuret ja pienet työeläkeyhtiöt ovat samalla viivalla, koska laskuperusteet ovat lähes kokonaan yhteiset kaikille työeläkeyhtiöille.

– STM selvittää tosin paraikaa, olisiko vakuutusmaksun hoitokustannusosa ja asiakashyvitysten jakoperusteet muutettaviksi työeläkeyhtiökohtaisiksi, hän sanoo.

Onko aktuaareilla valta päättää?

Työeläkealalla toimii noin parikymmentä SHV-tutkimnon suorittanutta aktuaaria. Onko näillä kovan teoriaytimen tuntijoilla henkilökohtaista valtaa päättää eläkkeistä?

– Näen paremminkin, että työeläkeyhtiön ak-

tuaarilla on velvoitteita, joista osa on jopa lakisääteisiä. Näiden velvoitteiden hoitaminen edellyttää tietysti montakin asiaa: osaamista, resursseja, valtuuksia ja yhteistyökykyä. Siinä mielessä se on tietysti lähellä vallankäyttöä.

– Mutta henkilökohtaista valtaa ja vallankäyttöä merkittävämpää on kuitenkin aktuaarien työhön liittyvät velvollisuudet, Mustonen sanoo.

SHV-matemaatikko on arvostettu ammattinimike, jolla tarkoitetaan sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymän tutkimuksen suorittanutta vakuutusmatemaatikkoa. Aktuaareilta edellytetään työssään erityisesti objektiivisuutta, tarkkuutta ja huolellisuutta. Suomen aktuaariyhdistyksen (www.actuary.fi) jäseninä he ovat myös sitoutuneet noudattamaan aktuaarien kansainvälisiä eettisiä sääntöjä.

Aivan tyystin aktuaari ei pääse tavoistaan irti vapaa-ajallakaan. Retkiluistelija kartoittaa mahdolliset riskit myös luonnonjäällä alati vaihtuvissa maisemissa ja olosuhteissa. Tämän harrastuksen parissa riskeihin varaudutaan terveellä varovaisuudella, asianmukaisella varustuksella ja riittäväällä harjoituksella.

Hyvien luistelukelien aikaan toimistopuku vaihtuu skrinnaarin ulkoiluasuun aina tilaisuuden tullen.

*Teksti: Anne Iivonen
Kuva: Pasi Mustosen albumi*

Eläkeiät nousevat entistä rivakammin ja korkeammalle

Mika Vidlund
Yhteyspäällikkö
Eläketurvakeskus

★ Eläkeikä Euroopassa yleisesti 67–68 vuoteen.

★ Väestön ikääntyminen merkittävimpana taustatekijänä.

★ EU suosittelee eläkeiän sitomista elinajanodotteeseen.

★ Useat Euroopan maat ovat päättäneet vanhuuseläkeiän nostosta. Talouskriisi näyttää selkeästi toimineen eläkeiän noston vipuvoimana.

Väestön ikääntymiseen varaudutaan samalla kun useat maat yrittävät ratkoa talouskriisin eteen tuomia haasteita ja osassa maita parsitaan kokoon pahasti repsottavaa julkista taloutta.

Eläkeikien noston lisäksi tämä on johtanut eläkkeiden indeksikorotuksista luopumiseen Alankomaissa, Espanjassa, Italiassa ja Kreikassa. Baltian maissa, Puolassa ja Unkarissa yksittäisesti hallinnoituja eläketilejä on siirretty valtiolle. Kreikassa ja Italiassa on ajaututtu koko eläkejärjestelmän uudelleen määrittelyyn.

Vanhuuseläkeiäksi tulee 67+

★ Eläkeikä nousee kuitenkin asteittain. Päätökset eläkeiän nostamisesta astuvat täysimääräisinä voimaan 2020–2030-luvuilla. Aiemmin vielä pidempiä siirtymäaikoja on merkittävästi lyhennetty. Esimerkiksi Britanniassa vuoden 2011 eläkeläillä nopeutettiin vuosien 1995 ja 2007 säädettyjen eläkeikämuutosten aikataulua. Tällä hetkellä neuvotellaan uutta aikataulua eläkeiän nostosta 68 vuoteen, joka nykyisellään toteutuisi vasta 2046.

Vastaavasti Tanskassa eläkeikä nousee 65:stä 67:ään kuusi vuotta aiemmin kuin mitä puolueiden kesken oli sovittu vuonna 2006. Nyt tavoite saavutetaan vuosina 2019–2022. Italiassa Montin hallitus kiihdytti vuoden 2011 lopulla eläkeiän nostoja ja etuuksien karsimisia.

Eläkeikä nousee nykyistä huomattavasti korkeammalle. Hollannissa, Italiassa, Kreikassa, Tanskassa ja mahdollisesti Espanjassa eläkeikä sidotaan elinajanodotteen kehitykseen. Lisäksi Etelä- ja Manner-Euroopan maissa niin sanottujen seniorieläkkeiden eli pitkän työuran perusteella myönnettävien varhaiseläkkeiden myöntä-

miskriteereitä on tiukennettu. Vähentämättömään eläkkeeseen on pääsääntöisesti oikeus vain yli 40 vuoden työuralla. Esimerkiksi Saksassa tähän vaaditaan 45 vuotta.

Varautuminen väestön ikääntymiseen eläkeikää nostamalla ei suinkaan ole vain eurooppalainen ilmiö. Yhdysvalloissa eläkeikä on jo nostettu 66:een, ja se nousee edelleen asteittain 67:ään vuoteen 2027 mennessä. Japanin hallitus tavoittelee vastaavalle ajanjaksolle 68:n, jopa 70 vuoden ikäraja jo päätetyn 65 vuoden jatkeeksi.

Eläkeiän nosto – suoja eläkkeiden riittävydelle?

★ Maiden ratkaisuja vertailtaessa on huomattava, että joustavan eläkeiän Suomessa, samoin kuin Ruotsissa ja Norjassa elinajanodotteen kehitys vaikuttaa jo eläkkeen määrään, joka taas oletusarvoisesti vaikuttaa eläkkeellesiirtymisiän myöhentämiseen.

Usein järjestelmien taloudellinen kestävyys nousee voimakkaasti esiin ratkaisujen perusteluina. Yksilön on kuitenkin syytä kääntää katse eläkkeen riittävyyteen. Eliniän pidentyessä uhkana on eläkkeen jääminen matalaksi suhteessa edeltäviin ansioihin, mikäli työurat eivät merkittävästi pitene tai vakuutettu siirtyy vanhuuseläkkeelle eläkeiän alarajan saavutettuaan.

Juuri tästä näkökulmasta Ruotsin hallitus on asettanut selvitysmiehen selvittämään lakisääteisen eläkeiän mahdollista nostoa ja mahdollisuuksia pidentää työuria. Selvitystyö käynnistyi melkoisen matalalla profililla, mutta pääministeri Fredrik Reinfeldtin julkisuudessa esittämät monitulkintaiset kommentit eläkeiän nostamisesta lisäsivät selvitystyön odotusarvoa.

Ruotsi panostaa entistä tarmokkaammin eläketiedottamiseen ja pyrkii lisäämään tietoisuut-

ta vaadittavan lisätyöskentelyn määrästä, jolla voi kompensoida elinajan pitenemisestä aiheutuvan eläkkeen alenemisen.

EU ja OECD suosittelevat Suomelle ikärajan nostoa

★ Suomi on saanut samansuuntaisia toimenpidesuosituksia eläkejärjestelmän kehittämiseksi kahdelta eri suunnalta. Työvoiman tarjonnan lisäämiseksi ja eläkkeiden riittävyyden varmistamiseksi EU:n komissio suosittelee niin sanotussa valkoisessa kirjassa harkittavaksi eläkeiän sitomista elinajanodotteeseen. OECD suosittelee Suomea koskevassa maaraportissa eläkeiän ala- ja ylärajan mekaanista nostamista.

Ruotsi on hyvä esimerkki siitä, että vanhuuseläkeiän alaraja ei yksin määrittele työssä jatkamista. Ruotsin 61 vuoden alaikäraja on yksi Euroopan matalimpia, mutta työurat ovat Euroopan pisimpiä. Suomikin on hyvin karkijoukoissa mukana, mutta miesten osalta työurat jäävät EU:n keskimääräiselle tasolle. Kokonaisvaltainen näkökulma työurien pidentämiseksi yksittäisen alaikärajan tason säätämisen sijaan on siis hyvin perusteltua. Tähän vaadittavan kolmikantaisen yhteistyön tärkeyttä painottaa myös komissio.

Lue lisää eri maiden eläkkeistä verkkopalvelusta www.etk.fi

EU:n komissio kiinnittää lisääntyvästi huomiota Euroopan maiden eläkejärjestelmiin. Komissio julkaisi vuonna 2010 niin sanotun vihreän kirjan ja tämän vuoden alkupuolella niin sanotun valkoisen kirjan eläketurvan uudistamistarpeista.

Niiden perusteella komissio lähestyy eläkejärjestelmiä entistä vahvemmin julkisen talouden ja talouskasvun näkökulmasta.

Työeläke-lehti kysyi Eläketurvakeskuksesta

EU:n eläkepolitiikan asiantuntijalta **Sini**

Laitinen-Kuikalta apua komission asiakirjojen merkityksen selvittämiseksi.

Eläkejärjestelmät tukemaan talouskasvua

Sini Laitinen-Kuikka, mistä näissä viimeisissä EU-asiakirjoissa on kyse?

– Vihreät kirjat ovat konsultaatiopapereita. Niissä esitellään jokin ratkaisua vaativa ongelma ja pyydetään eri sidosryhmien näkemyksiä siitä, miten ongelma niiden mielestä tulisi ratkaista.

– Valkoiset kirjat taas ovat komission selvityksiä siitä, mihin toimenpiteisiin se aikoo konsultation pohjalta ryhtyä. Käytännössä valkoiset kirjat ovat siis toimintasuunnitelmia.

Mitä tuore valkoinen kirja eläkejärjestelmistä sisältää?

– Se sisältää selvityksen niistä toimista, joihin komissio ryhtyy tukeakseen eläkejärjestelmien kehittämistä ja uudistamista jäsenmaissa. Toimenpiteet liittyvät työurien ja eläkeajan välisen suhteen tasapainottamiseen työmarkkinoita ja eläkejärjestelmiä uudistamalla. Toinen painopistealue on yksityisen lisäeläketurvan edistäminen ja kolmas EU:n rooli uudistusten toteuttamisen seurannassa ja valvonnassa.

Miksi asiakirja on tehty?

– Sitä kannattaa tarkastella EU:n talouspolitiikan koordinaatiota ja ohjausta vasten. Jäsenmaiden ta-

louspolitiikkaa ja julkista taloutta seurataan EU:n tasolla entistä tiiviimmin. Talous- ja finanssikriisin myötä eläkejärjestelmien uudistamistarve nähdään entistä kiireellisemmäksi.

– Kriisi on heikentänyt jäsenmaiden julkisia talouksia ja niiden mahdollisuutta varautua väestön ikääntymisen aiheuttamiin pitkän aikavälin kustannuksiin. Mitä nopeammin uudistuksiin ryhdytään, sitä nopeammin on nähtävissä tuloksia.

Millä tavalla Euroopan eläkejärjestelmät liittyvät julkiseen talouteen ja talouskasvuun?

– Väestön ikääntyminen kasvattaa julkisia menoja lakisääteisen eläketurvan osalta. EU2020-kasvustrategiassa eläkejärjestelmiä tarkastellaan talouskasvun kannalta.

– Kysymys on myös siitä, että eläkejärjestelmät vaikuttavat työvoiman saatavuuteen ja määrään, työllisyysasteeseen ja työurien pituuteen ja tätä kautta talouskasvun edellytyksiin. Komissio haluaa parantaa varsinkin naisten ja ikääntyneiden työntekijöiden työllisyyttä ja työuraa, jotka monessa EU-maassa ovat matalamalla tasolla kuin Suomessa.

Miten valkoisen asiakirjan toimenpiteet etenevät tästä eteenpäin?

– Komissio etenee yleensä kuin juna. Se tekee mitä se sanoo tekevänsä ja ilmoittamassaan aikataulussa. Useimmat esitetyistä toimenpiteistä käynnistyvät jo tänä vuonna. Komissio tulee antamaan esityksen ammatillisia lisäeläkejärjestelmiä koskevan direktiivin uudistamisesta. Myös lisäeläkkeiden siirrettävyyttä koskevan direktiivin valmistelu käynnistetään tänä vuonna uudelleen.

– Missä aikataulussa jäsenvaltiot ja parlamentti direktiivit käsittelevät ja mahdollisesti hyväksyvät, onkin sitten toinen juttu. Komissio on käynnistämässä selvityksiä myös naisten ja miesten eläketurvan erojen kaventamiseksi. Se aloittaa myös keskustelut työmarkkinajärjestöjen kanssa eläkejärjestelmien pakollisista ikärajoista.

*Teksti: Peter Lindström
Kuva: Ilkka Kumpunen*

女性

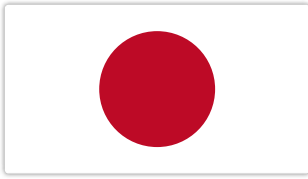

Kuva: iStockphoto

Maailman pitkäikäisin kansa

Vuonna 2060 Japanissa on eläkeläisiä yhtä paljon kuin työikäisiä – eläkejärjestelmä on vaikeuksissa.

Japani on pulassa. Maailman kolmanneksi suurin talous polkee paikallaan ja velkaantuu huolestuttavaa tahtia. Julkinen velka suhteessa bruttokansantuotteeseen on jo 250 prosenttia, teollisuusmaiden korkein. Samaan aikaan väestön huoltosuhde heikkenee matalan syntyvyyden sekä ennusteita uhmaavan eliniän pitenemisen johdosta.

JAPANI

- maailman kolmanneksi suurin talous Yhdysvaltojen ja Kiinan jälkeen
- valtion velka 250 % suhteessa bruttokansantuotteeseen
- väestö: 128 miljoonaa (2012), 87 miljoonaa (ennuste 2060)
- vanhushuoltosuhde: 2,6 työikäistä vanhusta kohti (2012), 1,2 työikäistä vanhusta kohti (2060)
- syntyvyys: 1,3 lasta/ nainen
- elinajanodote: tyttövauva: 86 vuotta, poikavauva: 80 vuotta
- keskieläke: kansaneläke: noin 600 e/kk, työeläke: noin 2 150/aviopari (2008)
- työeläkkeen palkkakatto: 5 700 e/kk.

Lähteet: Eläketurvakeskus, OECD, Japanin sosiaali-, työ- ja terveystieteiden ministeriön eläkevirasto, Japanin tilastoviranomainen, IMF

☞ Vuonna 2060 maailman pitkäikäisin kansa on kutistunut 128 miljoonasta kolmanneksen, 87 miljoonaan. Heistä työikäisiä on yhtä paljon kuin eläkeläisiä.

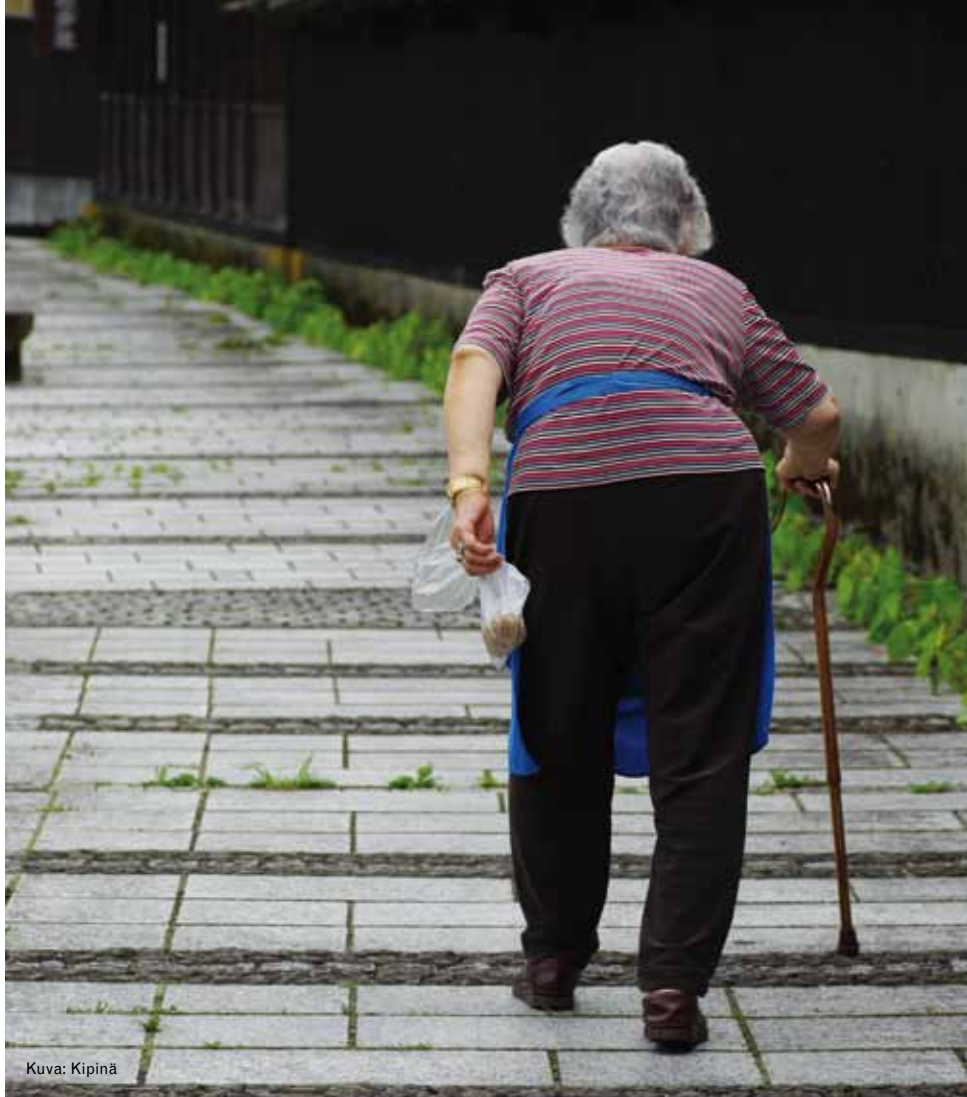
Japanin ongelmat ovat syvällä kulttuurissa. Hierarkisessa ja patriarkalisessa yhteiskunnassa naisen paikka on edelleen kotona. Tästä huolimatta japanilaisnainen synnyttää keskimäärin vain 1,3 lasta ja avioitumis- sekä synnytysikä ovat nousussa.

– Japanissa avioliitto on järkeen perustuva sopimus. Hyväpalkkaista prinssiä etsitään pitkään. Kun lähtökohta on se, että miehen palkalla on elettävä, useamman lapsen hankkiminen ei houkuttele, kertoo Japani-asiantuntija, johtaja **Merja Karppinen** Haaga-Helia ammattikorkeakoulusta Helsingistä.

– Vaikka syntyvyyteen ja työssäkäyntiin liittyvät ongelmat ovat olleet tiedossa jo vuosikymmeniä, Suomen kaltaista päivähoitojärjestelmää on vasta alettu kehittää.

Tasapaino tarkoittaa leikkauksia

Japanin eläkejärjestelmää on pyritty sopeuttamaan demograafisiin muutoksiin useilla eläkeuudistuksilla 1990-luvulta lähtien.

Kuva: Kipinä

Sopimuksilla vältetään tuplavakuuttaminen

☞ Maiden väliset sosiaaliturvasopimukset selkeyttävät ulkomailla liikkuvien työntekijöiden sosiaaliturvaa.

Kiinan vallatessa globaalia taloutta, Kaukoidän maiden ja Suomen välisten sopimusten solmiminen on entistä ajankohtaisempaa.

Suomi on jo esittänyt Japanille ja Kiinalle pyynnön sosiaaliturvasopimusneuvotteluiden aloittamisesta. Ministeri **Paula Risikko** vieraillee kevään aikana Japanissa, jolloin neuvotteluiden aloittamisesta keskustellaan. Kiinan kanssa ollaan jo pidemmällä: heinäkuussa Pekingissä järjestettävässä tapaamisessa esitellään molempien maiden eläkejärjestelmät ja keskustellaan neuvotteluiden etenemisestä.

Viimeksi Suomi neuvotteli sopimuksen Intian kanssa. Allekirjoituksia vaille valmiin sopimuksen on tarkoitus astua

voimaan vielä kuluvana vuonna.

Sopimus pitää sisällään vain työeläkejärjestelmää koskevat etuudet ja säännökset. Sen päätarkoituksena on turvata karttuneiden työeläkkeiden maksaminen sekä estää työntekijöiden kaksinkertainen vakuuttaminen.

Kun sopimus tulee voimaan, lähetetyille työntekijöille voidaan hakea Eläketurvakeskuksesta lähetetyn työntekijän todistus, jonka perusteella työntekijä työeläkevakuutetaan ainoastaan Suomessa, eikä maksuja Intiaan enää tarvitse maksaa.

Myös tulevaisuudessa Kiinan ja Japanin neuvottelut tähtäävät samaan lopputulokseen.

EU- ja ETA-maiden sekä Sveitsin välillä asia hoituu EU:n sosiaaliturvasäännöksillä. Lisäksi Suomella on sopimus muun muassa Yhdysvaltojen ja Kanadan kanssa.

Mielenkiintoista – kotirouvalle eläketurvaa avioerosta

- Avioliiton aikana karttuneet eläkeoikeudet jaetaan Japanissa puolisoitten kesken avioerossa. Jakaminen koskee ainoastaan työeläkkeen ansiosidonnaista osaa.
- Puolisolla, joka ei ole ollut ansiotyössä, on oikeus vaatia eläkeoikeuden jakamista ja saada tällöin puolet työssä käyneen puolison eläkeoikeudesta.
- Eläkeoikeus on mahdollista jakaa myös silloin, kun molemmat ovat olleet ansiotyössä.

Lähde: Eläketurvakeskus

Japanissa ikääntyneiden työllisyysaste on hyvä ja eläkkeellesiirtymisikä erittäin korkea: miehillä 70 vuotta ja naisilla 67 vuotta.

Lumoavan kauniin Japanin talous polkee paikallaan ja velkaantuu huolestuttavaa tahtia. Julkinen velka suhteessa bruttokansantuotteen on teollisuusmaiden korkein.

Toistaiseksi ratkaisuna on ollut lähinnä etuuksien kiristys ja eläkeikien nosto.

Kansaneläkeikä nousee ensi vuonna 65 vuoteen, työeläkeikä asteittain vuoteen 2030 mennessä. Tämä ei tietenkään riitä: työministeriö on jo ehdottanut työeläkeiän nostamista 70 vuoteen.

– Hyvää Japanin tilanteessa on ikääntyneiden hyvä työllisyysaste ja erittäin korkea eläkkeellesiirtymisikä, miehillä 70 vuotta ja naisilla 67 vuotta. Ehkäpä tämän vuoksi myös eläkeikä on helpompi nostaa, kertoo erityisasiantuntija **Antti Mielonen** Eläketurvakeskuksesta.

Viimeisin suurempi eläkeuudistus päätettiin vuonna 2004. Mallimaana toimi Saksa: eläkkeiden indeksitarkistukset muutettiin huomioimaan eläkejärjestelmän kestävyys.

– Muutoksella pyritään pitkän tähtäimen tasapainoon. Käytännössä tasapainon saavuttaminen tarkoittaa kuitenkin etuuksien voimakasta leikkausta, Mielonen huomauttaa.

Yhden elättäjän malli näkyy järjestelmässä

Mielosen mukaan Japanin eläketurvajärjestely on pääpiirteiltään tuttu monista länsimaista. Järjestelmässä on kolme tasoa: lakisääteiset kansaneläkejärjestelmä ja työeläkejärjestelmä sekä vapaaehtoiset yritys- tai alakohtaiset lisäeläkejärjestelmät.

Erikoispiirteinä esiin nousee yhden elättäjän perhemalli, joka näkyy vakuutettujen jakamisessa kolmeen sosiaaliluokkaan perhe- tai työtilanteen mukaisesti.

Ensimmäisen luokan muodostavat henkilöt, joilla ei ole ansiotyösuhdetta: opiskelijat, työttömät, maanviljelijät muiden muassa. Toinen luokka koostuu työntekijöistä ja kolmas heistä taloudellisesti riippuvaisista puolisoista.

Kansaneläkejärjestelmä on ainoa lakisääteinen eläketurvamuoto puolisoille ja muille ansiotyön ulkopuolella eläville. Toisin kuin Suomessa, kansaneläke perustuu vakuutettujen maksamille vakuutusmaksuille.

– Japanissa täyden kansaneläkkeen, noin 600 euroa kuukaudessa, saa 40 vuoden vakuutusajalla, jolloin eläke vastaa suurin piirtein Suomen kansaneläkettä. Japanissa työeläke ilmoitetaan usein avioparin kokonaiseläkkeenä. Summa oli vuonna 2008 keskimäärin noin 2 150 euroa kuukaudessa, kertoo Mielonen.

Yksityisen sektorin työeläke koostuu kolmesta osasta: tasasuuruudesta peruseläkkeestä, ansiosidonnaisesta osasta ja huoltajalisästä. Jälkimmäisen tasamääräisen lisän saavat ne eläkeiän saavuttaneet, joilla on huollettavanaan alle 65-vuotias puoliso ja/tai lapsia.

Työeläkejärjestelmästä maksetaan vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeitä sekä perhe-eläkkeitä.

– Valtion ja paikallishallinnon työntekijöillä sekä yksityiskoulujen opettajilla on omat korvaavat työeläkejärjestelmät, jotka vastaavat lakisääteistä työeläkejärjestelmää. Yrittäjien ei ole pakko vakuuttaa itseään, kertoo Mielonen.

Suuret työnantajat voivat halutessaan järjestää vanhuuseläkkeen ansiosidonnaisen osan palkansaajien eläkekassajärjestelmän kautta.

Työeläke maksetaan kansaneläkkeen päälle – kansaneläke ei siis ole työeläkevähenteinen, kuten Suomessa. Järjestelmä eroaa kotimaisesta myös eläkepalkkakattelolla. Eläkekatto eli eläkkeen karttumisen yläraja tulee vastaan noin 5 700

euroa kuukaudessa tienaa. Erilaiset työnantajan tarjoamat lisäeläkejärjestelyt ovat yleisiä osittain tästä johtuen.

Eläkkeelle siirtymisestä ihottumaa

Jos kysyt keskivertojapanilaiselta, kuinka pitkää työpäivää hän tekee, vastaus on yhdeksästä viiteen. Käytännössä alaiset voivat poistua työpaikalta vasta pomon jälkeen. Jos töitä ei ole, ahkeraa teeskennellään, vaikka iltakahdeksaan. Kun yhtälöön lisätään pitkät työmatkat ja asiakkaiden kestitys, päivät venyvät ja perhettä näkee harvoin.

– Kun puolittuntia päivässä perhettään nähnyt mies jää eläkkeelle, edessä on usein kriisi. Kun kävin viimeksi Japanissa, siellä mainostettiin taloja, joissa voi säilyttää aina vähintään kolmen metrin etäisyyden puolisoon, naurahtaa Karppinen.

Miehet eivät viihdy kotona ja naisten oletetaan palvelevan miestänsä kolmella aterialla päivässä. Japanissa ilmiötä kutsutaan ”eläkkeelle jääneen miehen syndroomaksi”. Helsingin Sanomien (HS 2.12.2011) mukaan ongelmasta kärsii 60 prosenttia vanhoista naisista. Syndrooman fyysisiä oireita ovat muun muassa ihottuma ja haavaumat.

Ikävä ilmiö, mutta se pidentää työuria. Japanin tilastoviranomaisen mukaan ikääntyvien (55–64-vuotiaiden) japanilaisten miesten työllisyysaste on 83,9 prosenttia.

– Eläkkeelle jääneet miehet kaipaavat entistä elämäntyyliään. Moni ottaakin uusia tehtäviä, jotta ei tarvitse olla kotona. Japanissa arvostetaan kokemusta. Ikääntyneille työntekijöille on käyttöä neuvonantajina ja asiantuntijoina, kertoo Karppinen.

Usein eläkkeelle jääminen tarkoittaakin vain siirtymistä lyhyempään työviikkoon.

Teksti: Antti Karkiainen

Lue kattava Japanin eläkejärjestelmäkuvaus ETK:n verkkopalvelusta: www.Etk.fi -> Eläkejärjestelmät -> Muut maat

Japanissa kansaneläke perustuu vakuutettujen maksamiin vakuutusmaksuihin. Täysi kansaneläke on noin 600 euroa kuukaudessa.

Mies on eläkkeelle jäätyään kuin syksyn märkä lehti

☘ Japanilaisessa kulttuurissa työ määrittää ihmistä. Termi nureochiba (syksyn märkä lehti) on osuva kuvaus miehestä työuran jälkeisessä elämänvaiheessa.

Syksyn märäksi lehdeksi kutsutaan miestä, joka haluaa pysytellä vaimon mukana kaikessa, ”vaikka kuinka ravistaisi jalkaa, ei irtoa kengästä”.

Termi on varsin yleinen Japanissa ja kuvaa naisen näkökulmaa: nainen on tottunut omaan elämäänsä, jossa miehelle on varattu vain elättäjän rooli. Kun mies tajuaa, että häntä ei kaivata kotona, alkaa haikailu takaisin työelämään.

Seuraavassa puolisoitten välisiä suhteita esittelevät japanilaiset kalligrafiset merkit vapaasti suomennettuna. Kalligrafian selitykset ovat peräisin **Merja Karppiselta** Haaga-Helia ammattikorkeakoulusta Helsingistä.

nureochiba
(syksyn märkä lehti)

夫婦関係

fuufukankei
(puolisoiden väliset suhteet)

Ensimmäinen merkki tarkoittaa aviomiestä, toinen vaimoa, kolmas ja neljäs yhdessä suhteita

男性

dansei
(miespuolinen, mies)

Yhdysvallat

Ikääntyneiden rahat eivät riitä

☞ Tuoreen tutkimuksen mukaan yli 65-vuotiaat kansalaiset joutuvat Yhdysvaltain kaikissa osavaltiossa pinnistelemaan toimeentulonsa kanssa.

Tutkimustulos perustuu ikääntyneiden henkilöiden kulutusmahdollisuuksia mittaavaan indeksiin. Indeksii seuraa ikääntyneiden elinkustannuksia, kuten elintarvikkeiden, terveyspalvelujen, liikenteen, asumisen ja muiden peruskulutushyödykkeiden kustannuksia.

Wider Opportunities for Women -yhdistys ja Bostonin yliopiston gerontologian laitos tutkivat indeksin avulla ikääntyneiden tarvitsemaa tulo-tasoa. Alueellisen vertailun perusteella vaikein paikka ikääntyneelle kansalaiselle on Massachu-settsin osavaltio. Massachusettsissa seniorikansalaisen vuosibudjetin mediaanivaje on yli 10 000 dollaria vuodessa.

Muita kalliita osavaltioita ikääntyneille ovat Washington D.C., New York, Hawaii ja Connecticut.

Pienimmät erot ikääntyneiden elinkustannusten ja mediaanitulojen välillä ovat Alaskassa, Montanassa ja Utahissa. Niissä vuositulojen ja kulutusindeksin välinen ero on 1 000–2 000 dollaria vuodessa.

Tutkimuksessa ei löydetty yhtäkään osavaltio-ta, jossa ikääntyneiden vuositulot ylittäisivät indeksinmukaiset vuosittaiset menot.

(Wall Street Journal 2.3.2012)

Japani

Eläkevarat johdannaiskauppojen pelinappuloina

☞ Japanilaista sijoitusmaailmaa ravisteli alkuvuodesta skandaali, kun sijoitusyhtiö AIJ Investment paljastui kierrättäneen eläkerahoja veroparatiisien kautta johdannaiskauppojen pelinappuloiksi.

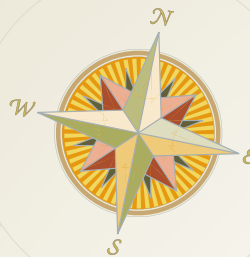
AIJ:n johto myönsi arvopaperikauppaa valvoville viranomaisille, että se oli siirtänyt noin 210 miljardia jeniä asiakkaidensa eläkerahoja Caymansaarten veroparatiisiin. Sieltä rahat oli siirretty Hong Kongin kautta Japanin arvopaperimarkkinoille futuuritredaukseen.

Viranomaiset keskeyttivät AIJ:n toiminnan sen jälkeen kun he havaitsivat, että suuri osa yhtiölle luotetuista eläkevaroista oli kadoksissa.

AIJ-sijoitusyhtiö on perustettu vuonna 1989. Yhtiö on saanut paljon uusia asiakkaita sen jälkeen kun se alkoi tehdä hyvää tuottoa nykyisen finanssikriisin aikana.

Viime joulukuussa AIJ:n yhteenlasketut varat olivat vain noin 20 miljardia jeniä.

(The Mainichi Daily News 1.3.2012.)

Peter Lindström
Tiedottaja
Eläketurvakeskus

Pallo hallussa kokoaa eri lähteistä ulkomaiden eläkeuutisia. Lisää luettavaa muiden maiden eläketurvasta löydät Etk.fi-verkkopalvelusta.

Pallo Hallussa

Irlanti

IMF haluaa muutoksia etuuksiin

☞ Velkaongelmien kanssa kamppaileva Irlanti etsii säästökohteita. Kansainvälinen valuuttarahasto IMF suosittaa säästökohteeksi noin puolen miljoonan eläkeläisen etuuksia.

IMF esittää, että Irlannin eläkejärjestelmässä sosiaalietuuksien jakamisessa tehtäisiin erottelu apua tarvitsevien ja apua tarvitsemattomien, varakkaiden eläkeläisten välillä.

Irlanti tukee kaikkia eläkeläisiään muun muassa halvalla sähköllä, maakaasulla ja puhelinliittymällä sekä ilmaisella tv-luvalla. Lisäksi useat linja-autoyhtiöt antavat eläkeläisten matkustaa ilmaiseksi.

Irlantilaiset ministerit saattavat kuitenkin olla aikaisempaa varovaisia eläkeläisten suhteen. Vuonna 2008 eläkeläisten sairausvakuutukseen tehdyt leikkausyritykset johtivat massiivisiin protesteihin, niin sanottuun ”harmaaseen vallankumoukseen”, joka sai leikkaussuunnitelmat hau-dattua.

(Irish Central 4.3.2012)

Kreikka

Yrittäjillä 11 miljardin maksut rästissä

☞ Kreikkalaiset sosiaaliturvarahastot ovat jää-neet vaille 11 miljardin euron eläkemaksuja yrityk-siltä ja yrittäjiltä, kirjoittaa Taloussanomat.

Kreikan työministeriön tilastojen mukaan 802 000 yritystä ja yksittäistä yrittäjää on jättänyt eläkemaksunsa maksamatta.

Esimerkiksi itsenäisten ammatinharjoittajien sosiaaliturvarahasto OAE:ssa on vakuutettuna 874 000 henkilöä, mutta vain noin puolet heistä maksoi maksuja vuoden 2011 ensimmäisellä puo-likkaalla.

Kreikkalaisten eläkeongelmat eivät rajoitu vain yrittäjien rahastoihin. Ministeriön mukaan myös noin 400 000 palkansaajan eläkemaksut ovat vii-västyneet samalla, kun heidän palkkojensa maksu on myöhästellyt.

(Taloussanomat 15.03.2012, Ekathimerini.com 14.3.2012)

Ruotsi

AP-rahastot jälleen pakkasella

Ruotsin eläkejärjestelmän AP-rahastot saivat alkuvuodesta kylmää vettä niskaansa, kun rahastojen viime vuoden tulokset julkistettiin. Maan neljä suurinta AP-puskurirahastoa tekivät jälleen tappiota. Rahastojen pääoma kutistui viime vuonna 0,7–2,5 prosenttia.

Rahastojen tavoitteiden ja toteutuneiden tuottojen ero on venähtänyt suureksi. AP-rahastot eivät onnistu päihittämään edes inflaatiota.

Kuluneen viiden vuoden aikana AP-rahastojen keskimääräinen tuotto on ollut noin 1,7 prosenttia. Ensimmäisen AP-rahaston tavoite viiden vuoden tuotoksi on 5,5 prosenttia.

Syy tappiolliseen viime vuoteen löytyy osake-markkinoiden heikkenemisestä. AP-rahastoilla on verrattain suuret osakesijoitukset. Esimerkiksi toisella AP-rahastolla on 52 prosenttia sijoituksesta osakkeissa, 37 prosenttia velkakirjoissa ja 11 prosenttia vaihtoehtoisissa sijoituksissa. Ensimmäinen AP-rahasto vähensi viime vuonna osakepainotustaan 60 prosentista 50 prosenttiin, mutta sekään ei estänyt ykkösrahastoa tekemästä tappiota.

– Vuosi 2011 oli sijoittajalle todella kuoppainen. Viime vuoden poikkeuksellinen markkinatilanne selittää 1,9 prosentin tappiotamme. Tulos on pitkän tähtäimen tavoitettamme alhaisempi, mutta suhteellisen hyvä olosuhteet huomioon ottaen, ensimmäisen AP-rahaston toimitusjohtaja **Johan Magnusson** kommentoi.

Rahoitusmarkkinoista vastaava ministeri **Peter Norman** arvioi, että AP-rahastojen sijoitussäännökset uudistetaan lähivuosina.

(Dagens Industri 24.2.2012)

Kanada

Julkisen sektorin eläketurva hyvässä kunnossa

Kanada on väestöltään pieni valtio, vain 32 miljoona asukasta. Vaikka Kanada ei ole reaali-taloutensa tai rahoitusmarkkinoidensa osalta ole mikään jättiläinen, maan eläkerahastot ovat poikkeuksellisen suuria ja menestyneitä.

Maailman 40 suurimmasta eläkerahastosta neljä on kanadalaisia. Myös kanadalaisen rahastojen tuotto on kovaa luokkaa. Kun monet julkisen sektorin eläkerahastot Yhdysvalloissa ovat suurissa vaikeuksissa, Kanadassa julkisen sektorin rahastot voivat erittäin hyvin. Esimerkiksi yksi parhaiten tuottavista eläkerahastoista maailmassa on Ontarion seudun opettajien eläkerahasto. Viime vuonna rahasto tuotti voittoa 14,3 prosenttia.

Osa kanadalaisen rahastojen menestyksestä uskotaan johtuvan Kanadan osake- ja kiinteistömarkkinoiden pitkään jatkuneesta suotuisasta kehityksestä. The Economist -lehti väittää, että kanadalaisen menestyksen takana on kuitenkin paljon tärkeämpi tekijä: eläkerahastojen hallinto ja kustannustietoisuus.

Rahastojen hallituspaikkoihin ja johtajapes-teihin palkataan yleensä rahoitusalan ammattilaisia ja kokeneita liikemiehiä, ei poliitikkoja tai työmarkkina-aktiiveja. Rahastojen palkkataso on myös kilpailukykyinen Wall Streetiin nähden.

Kustannustietoisuus on johtanut siihen, että kanadalaiset rahastot tekevät mielellään suoria sijoituksia ja pitävät omistuksensa pitkään. Kanadalaiset käyttävät ulkopuolisia rahastoja vähän ja kovasta palkkioistaan tunnettuja pääomasijoitusyhtiöitä he karttavat. Kanadalaiset eläkerahastot sijoittavat ylipäänsä kohtalaisen vähän osakemarkkinoille.

Sen sijaan kanadalaiset rahastot ostavat liike-kiinteistöjä, infrastruktuuriyhtiöitä ja jopa urheiluseuroja. Esimerkiksi Ontarion opettajien eläkerahaston yksi tunnetuimpia suursijoituksia vuosina 2004–2011 oli Toronto Maple Leafs -jääkiekkoujoukue.

Kanadan työeläkejärjestelmä astui voimaan vuonna 1966. Työmarkkinoilla sovitut lisäeläkejärjestelmät ovat tärkeitä, koska lakisääteisen työ- ja kansaneläkejärjestelmän etuudet tarjoavat lähinnä perustoimentulon.

Noin 40 prosenttia kanadalaisista työntekijöistä kuuluu rekisteröityyn työnantajakohtaiseen eläkejärjestelmään.

(The Economist 3.3.2012, Etk.fi)

Aasia

OECD kehottaa pikaisiin uudistuksiin

OECD julkaisi alkuvuodesta uuden arvion Aasian ja Tyynenmeren maiden eläketurvasta.

Raportissaan OECD kehottaa alueen maita nopeasti uudistamaan eläkejärjestelmänsä, jotta nykyisillä työtä tekeillä kansalaisilla olisi tulevaisuudessa riittävä ja taloudellisesti kestävä eläketurva.

OECD:n mukaan alueen maita kohtaa nopea ikääntyminen. Aasian maiden väestöstä yli 65-vuotiaiden osuus kolminkertaistuu vuoteen 2050 mennessä.

Isoimmat ongelmat maiden eläkejärjestelmissä ovat eläketurvan heikko kattavuus, pitkän aikavälin säästämisen vähäisyys, eläkkeiden maksamisen yleensä kertosuorituksena sekä inflaatio-suojan puuttuminen.

Etelä-Aasiassa vain noin 10 prosenttia työtä tekeistä kuuluu jonkinlaisen eläkevakuutuksen piiriin. Vastaava keskiarvo OECD-maissa on 70 prosenttia.

(International Update, February 2012)

Eläkkeensaajia on jo yli 1 483 000 henkilöä Keskieläke 1 415 euroa kuukaudessa

📊 Keskimääräinen kokonaiseläke viime vuonna oli 1 415 euroa kuukaudessa. Kaikkiaan eläkkeensaajia on jo yli 1 483 000 henkilöä. Ulkomaille Suomesta maksettiin eläkettä lähes 64 000 henkilölle. Tiedot perustuvat Eläketurvakeskuksen ja Kelan tilastoihin vuoden 2011 lopussa.

Noin joka neljäs Suomessa asuva saa jotakin eläkettä: vanhuuseläkettä, työkyvyttömyyseläkettä, perhe-eläkettä tai osa-aikaeläkettä.

Kokonaiseläkkeen luvut kuvaavat Suomessa asuvia, työeläkettä tai kansaneläkettä saavia eläkeläisiä. Tähän tarkasteluun eivät kuulu osa-aikaeläkettä tai pelkkää perhe-eläkettä saavat.

Miehen eläke 1 610, naisen 1 258 euroa

Miehet saavat suurempia eläkkeitä kuin naiset. Miesten kokonaiseläke keskimäärin on 1 610 euroa kuukaudessa, naisilla 1 258 euroa.

– Eroa sukupuolten välillä selittää se, että naisten työurat jäävät lyhyemmiksi kuin miesten. Joukossa on myös naisia, jotka eivät ole olleet lainkaan työelämässä tai heille kertynyt työeläke on jäänyt pieneksi, kertoo tilastosuunnittelija Heidi Nyman Eläketurvakeskuksesta.

Tällöin heidän eläkkeensä muodostuu pääosin Kelan myöntämästä kansaneläkkeestä ja takuueläkkeestä.

Miesten ja naisten väliset palkkaerot alentavat naisten työeläkkeiden keskimääräistä tasoa. Elä-

kettä voivat kerryttää myös palkattomat ajat, kuten esimerkiksi pienen lapsen hoito.

Kansantalouteen 24 miljardia euroa

Lakisääteisiä eläkkeitä maksettiin vuonna 2011 yhteensä lähes 24 miljardia euroa. Yhä useamman suomalaisen ostovoima perustuu eläkkeeseen.

Vuonna 2011 työeläkettä saavia oli noin 1 377

000 henkilöä, heistä suurin osa, 1 077 000 henkilöä oli vanhuuseläkeläisiä. Työkyvyttömyyseläkettä saavien joukko 203 000 on selkeästi vähentynyt edellisvuodesta (211 000).

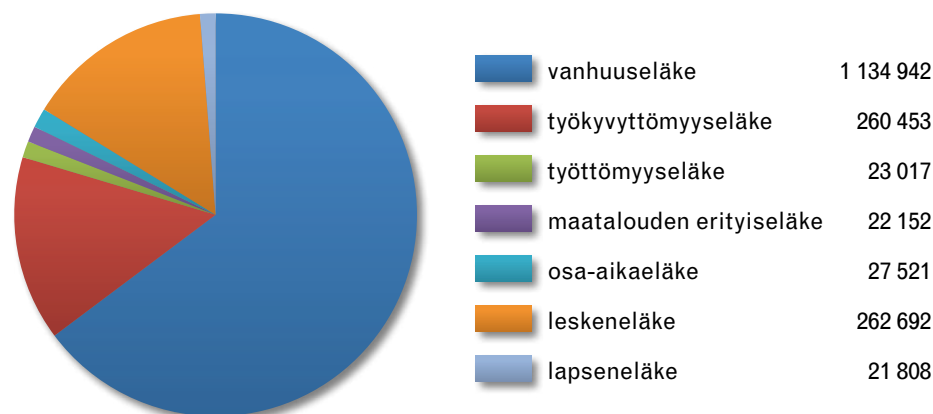
Osa-aikaeläkettä sai lähes 28 000 henkilöä. Lukumäärä on hiljalleen laskenut vuodesta 2003, jolloin se oli suurimmillaan (41 000).

Lähde: ETK

Kaikki työ- ja kansaneläkkeen saajat 31.12.2011

Eläkkeensaajia yhteensä 1 483 000

Henkilö voi saada samanaikaisesti usean eri eläkelajin mukaista eläkettä.

Kevan tutkimus- ja kehittämisjohtaja Pauli Forma KuntaAreenassa:

Työhyvinvoinnin laiminlyönti voi koitua kalliiksi

📊 Päättämättömyys työkyvyn tukemiseen liittyvissä asioissa maksaa kuntaorganisaatioille selvää rahaa. Näin totesi Kevan tutkimus- ja kehittämisjohtaja **Pauli Forma** Kuntaliiton järjestämässä KuntaAreenassa.

– Työkyvyttömyyden aiheuttamat kokonaiskustannukset lasketaan suurimmissa kaupungeissa vuositasolla kymmenissä miljoonissa euroissa, kun mukaan otetaan sairauspoissaolojen kustannukset, eläkemaksut, työtapaturommaksut ja työ-

terveyshuollon kustannukset, Forma sanoi.

Forma painotti, että kustannuksiin voidaan vaikuttaa vain edistämällä suunnitelmallisesti työhyvinvointia sekä tukemalla henkilöstön työkykyä.

– Myös eläkejärjestelmä tarjoaa hyviä mahdollisuuksia kustannuksiin vaikuttamiseen esimerkiksi ammatillisen kuntoutuksen ja osatyökyvyttömyyseläkkeen avulla, Forma sanoi.

Talousnäkökulma on Forman mukaan tärkeä.

– Se helpottaa mittaamista ja arvioimista ja tuo aikaisemmin ”pehmeinä” koetut työelämäasiat samaan yhteyteen talousmittareiden kanssa.

Kevan tutkimuksen mukaan aiottu eläkeikä kuntatyöntekijöiden keskuudessa on noussut viimeisten neljän vuoden aikana reilulla puolella vuodelle. Tällä hetkellä se on 63,3 vuotta.

Viides kerta työeläkeotejakelussa

Tänä vuonna kotiosoitteeseen postitettu tai verkosta tarkistettu työeläkeote on aiempia vuosia kattavampi ja tarkempi. Nyt yksityisalojen mukana on eräitä poikkeustilanteita lukuun ottamatta myös julkisten alojen eläkelaitoksissa vakuutettu ansiotyö. Otteen saavat 18–68-vuotiaat, ei vielä eläkkeellä olevat. Myös julkinen puoli osallistuu tänä vuonna otteiden lähettämiseen.

Vuoden 2012 työeläkeotteella luetaan koko työuran aikaiset työeläkevakuutetut ansiot. Viidettä kertaa automaattisesti postitettava työeläkeote sisältää koko työuran eläketiedot.

Samoin elinaikakertoimen vaikutus on tämänvuotisella otteella laskettu mukaan vuoden vaihteeseen mennessä karttuneeseen eläkkeeseen. Saattaa olla, että jotkut kiinnittävät huomiota elin-

aikakertoimen vaikutuksesta aiemmista otteista pienentyneisiin karttuneen eläkkeen määriin. 63 vuoden, 65 vuoden ja 68 vuoden ikin lasketuissa vanhuuseläkearvioissa elinaikakerroin huomioitiin jo aiemminkin.

Jatkossa postitettavien työeläkeotteiden lähettämisväli harvenee kolmeen vuoteen. Kuitenkin eläkeikää lähestyville eli yli 60-vuotiaille ote lähetetään vuosittain. Julkinen puoli ei jatkossa enää lähetä vuosittain otteita.

Sähköisesti otekirjeen voi milloin tahansa kukaan tarkistaa oman työeläkelaitoksensa sivustolta tai Työeläke.fi -verkkopalvelusta. Julkisen sektorin eläkkeistä huolehtiva Keva palvelee niin ikään verkon kautta – sieltä tiedot voi tarkistaa syyskuun 2012 alkaen.

Lisäksi suunnitellaan nyt otteella olevien tietojen yhteenvetoa vuotta 2005 edeltäville tiedoille. Oteslangilla puhutaan ”katkaisuhoidosta”. Työeläkelaitosten velvollisuus selvittää ansiotiedot yksityisellä puolella rajautuu viimeisten kuuden vuoden tietoihin. Tähän on siirrytty asteittain ja jatkossa kuuden vuoden aikaraja jää pysyväksi.

Koska aika tahtoo kulua nopeasti, eläketietojen tarkistumahdollisuudesta pitäisi tiedottaa aktiivisesti kansalaisille. Yksi ongelmallinen ryhmä on ulkomaille siirtyneet, mutta Suomessa ansiotyötä tehneet. Osa heistä on edelleen otejakelun ja myös verkkoasioinnin tavoittamattomissa.

*Teksti: Kimmo Kontio
Grafiikka: Katri Saarteinen*

Työeläkeote 2012

NIMITYKSET

Eläketurvakeskus

Valtiotieteiden maisteri **Juhana Hietaluoma** on nimitetty kehityspäälliköksi 12.3. alkaen tietohallinto-osastolle.

Osastopäällikkö, varatuomari **Outi Lehmus** on nimitetty 1.9. alkaen henkilöstöpäälliköksi **Marja-Liisa Punnoson** jäädessä vanhuuseläkkeelle. Lehmus on toiminut vuodesta 1987 Eläketurvakeskuksen palveluksessa.

Kehityspäällikkö, valtiotieteiden lisensiaatti **Max Rönneberg** on nimitetty 1.9. alkaen Ulkomaiden eläkeasiain osastopäälliköksi. Rönneberg on toiminut vuodesta 2002 Eläketurvakeskuksen palveluksessa.

Kasvatustieteen maisteri **Kaija Siikaluoma** on nimitetty henkilöstön kehittämisspääliköksi 23.1. alkaen henkilöstö- ja koulutusosastolle.

Eläke-Tapiola

Kauppatieteiden maisteri **Annika Luoto** on nimitetty 1.2. alkaen Eläke-Tapiolan korkosijoitusten salkunhoitajaksi. Luoto toimi aiemmin Eläke-Tapiolan korkosijoitusten analyttikkona.

Filosofian tohtori, dosentti **Tuomas Multamäki** on nimitetty 1.2. alkaen Eläke-Tapiolan vaihtoehtoisten sijoitusten kvantitatiiviseksi strategiksi. Multamäki toimi aiemmin Eläke-Tapiolan riskit ja talous -toiminnoissa riskianalyttikkona.

Filosofian maisteri **Saku Sairanen** on nimitetty 9.1. alkaen Eläke-Tapiolan suorien osakesijoitusten analyttikoksi. Sairanen toimi aiemmin matemaattikkona Henki-Tapiolassa.

Työeläkevakuuttajat TELA

Yhteiskuntatieteiden maisteri **Minna Sirkka** on nimitetty Työeläkevakuuttajat TELA ry:n viestintäjohtajaksi. Hän aloittaa tehtävässään 16.4. Sirkka on työskennellyt aiemmin viestintätoimisto Sopraano Oy:ssä viestintäkonsulttina ja sitä ennen Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:n viestinnässä.

Kysy työeläkkeestä: Työeläketietäjä jakaa neuvoja Suomi24:ssä

Miten eläke kertyy? Miten vuorotteluvapaa vaikuttaa työeläkkeen määrään, entä äitiysloma? Kysy työeläkkeestä Suomi24:n asiantuntijapalstalla.

Työeläketietäjä jakaa neuvoja Suomi24-palvelussa 15. kesäkuuta saakka. Tietäjältä voit kysyä Suomen työeläke-etuuksista, eläkkeen hakemisesta tai vaikkapa eläkkeen määrään vaikuttavista seikoista. Hän vastaa ensisijaisesti kysymyksiin, joista on hyötyä mahdollisimman monelle.

Kysy työeläkkeestä -palsta on työeläkejärjestelmän yhteinen kokeilu. Palstan Työeläketietäjinä toimivat Eläketurvakeskuksen eläkeneuvojat. Kysymyksiin vastataan suomeksi.

Kysy työeläkkeestä -palvelun verkkosite: <http://suomi24.fi/kysytyoelakkeesta>

Sosiaaliturva vaikuttaa yli valtiorajojen

Matti Kari:
Sosiaaliturvajärjestelmät eri maissa
Finva 2011
265 sivua
ISBN 978-952-5684-31-5

Yhteiskuntapolitiikan professori Matti Karin kirjoittamasta kirjasta ilmestyi nyt jo kuudes uudistettu painos, mikä kertonee siitä, että systemaattisilla maakuvausilla on kysyntää. Kirjassa kuvataan 44 maan sosiaaliturvajärjestelmä ja esitetään vertailu Suomeen. Lähtökohtana on, mitä työntekijän ja työnantajan olisi syytä tietää uuden työskentelymaan sosiaaliturvasta.

Kari kuvaa aluksi sosiaaliturvajärjestelmien kansainvälistä vertailua ja luokittelua. Kehikkona hän käyttää Suomen sosiaaliturvajärjestelmää. Kansainvälisessä vertailussa käytetään usein ns. pilarijakoa. Suomen näkökulmasta pilarirakenne voi Karin mukaan tuntua oudolta, sillä meillä on lähes yksinomaan ensimmäisen pilarin lakisääteistä sosiaaliturvaa, mikä johtuu pitkälti työeläkkeen ansiokatottomuudesta. Se vähentää täydentävien eläkkeiden tarvetta.

Kirjassa termillä sosiaaliturva viitataan ensimmäisen pilarin sairaus- ja äitiysturvaan, eläketurvaan,

työtapaturmaturvaan, työttömyysturvaan ja perhe-etuuksiin. On hyvä huomata, että suomen kielen termiä sosiaaliturva käytetään usein myös laajemmassa merkityksessä, eikä meillä ole toimivia käsitteitä kuvaamaan sosiaaliturvaa laajemmasta tai suppeammasta merkityksestä niin kuin muissa kielissä.

Mukana on kuvaus kaikista EU/ETA-maista ja maisista, joiden kanssa Suomella on sosiaaliturvasopimus sekä niistä isoimmista maista, joihin yritykset lähettävät työntekijöitä. Suurin osa tiedoista on vuodelta 2011. Jokaisen maan kohdalla tehdään sosiaaliturvan kuvauksen lisäksi vertailu Suomeen sekä esitellään täydentävää lisäturvaa.

Kirjaa lukiessa vahvistuu käsitys siitä, kuinka ainutlaatuinen Suomen sosiaaliturvajärjestelmä on. Universsaalit asumisperusteiset järjestelmät kun ovat maailmalla kovin harvinaisia.

Kari Lindstedt

Paula Havakka, Mikko Niemelä ja
Hannu Uusitalo (toim.):
Sosiaalivakuutus
FINVA 2012, 267 sivua
ISBN 978-952-5684-34-6

Sosiaalivakuutus kokonaiskuvassa

Edunsaajilla, rahamäärällä ja miltei millä tavalla tahansa mitattuna sosiaalivakuutus antaa kansalaisille merkittävimmän sosiaaliturvan. Lisäksi sosiaalivakuutus on ylivoimaisesti tärkein vakuutusmuoto. Siksi voi pitää merkkitaipauksena, että FINVA on kustantanut yleisesityksen ja oppikirjan sosiaalivakuutuksesta.

Kirjan aluksi sosiaalivakuutuksen synty ja olemassaolo perustellaan yhteiskunnallisesti ja myös oikeudellisesti. Sosiaalisten riskien vakuuttaminen on osa maan rajat ylittävää sosiaalista lainsäädäntöä.

Pääpaino monipuolisen kirjoittajajoukon artikkeleissa annetaan vakuutusmuodoille. Eläke-, sairaus-, työttömyys- ja ryhmähenkivakuutuksen kehitys ja nykytila käydään läpi tiivistä, mutta lukijaystävällisesti. Ihan kaik-

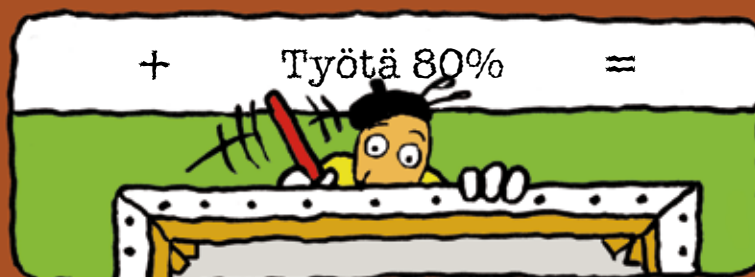
kea toistoa ei ole voitu välttää, kuten artikkelikirjoissa tuppaa käymään.

Kollektiivinen ja kattava elämän riskien vakuuttaminen ei elä irrallaan yhteiskunnasta. Kirjan loppuosan artikkelit asemoivat sosiaalivakuutuksen ja yhteiskunnan monisyistä suhdetta toisiinsa. Sosiaalivakuutus mekanismit huolehtivat kyllä yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuudesta, mutta tämä hyvinvoinnin saavutus kohtaa uusia haasteita 2010-luvulla.

Toivoisin kirjan kuluvan vakuutusammattilaisten tai sellaiseksi opiskelevien ohella myös päättäjien ja toimitajien käsikirjastoon.

Kimmo Kontio

Yhdyskunta

Taide on monelle toimeentulon lähde. Työ taiteentekijäkin elättää.

Continuation of 2005 Pension Reform

👉 In March 2012, the pension negotiation group submitted a proposal to the Finnish government. The proposal presents concrete suggestions for the launching of a continuation of the 2005 pension reform. The major part of the reform is set to take place in 2017. The current amendments concern the age limits for old-age and part-time pensions and the unemployment route.

In 2015, the possibility to retire on an early old-age pension will be abolished. The early retirement route will be blocked systematically, and a cut in part-time pension benefits will be made. In 2015, the lower age limit for part-time pension will rise to 61 years for persons born in 1954 or later.

The pressure to increase the earnings-related pension contribution is a reality. According to the submitted proposal, the employee's and the employer's shares of the contribution will rise equally, by a total of 0.4 per cent in 2015 and 2016.

Vocational Rehabilitation in Time

👉 Disability can be prevented more efficiently if rehabilitation starts in time. Nearly two-thirds of rehabilitees felt that their rehabilitation started too late. This is evident in a survey on the functionality of vocational rehabilitation within the earnings-related pension scheme conducted by **Raija Gould**, Senior Researcher at the Finnish Centre for Pensions, **Kristiina Härkäpää**, Professor in rehabilitation science, and **Aila Järvikoski**, Professor Emerita, of the University of Lapland, in cooperation with the Rehabilitation Foundation and the Government Institute for Economic Research.

In 2010, ca 9,700 persons participated in vocational rehabilitation, while 23,000 persons retired on a temporary or continuing disability pension. EUR 70 million was spent on vocational rehabilitation and EUR 2.4 billion on disability pensions.

Mental disorders are a major cause of disability, but the need for rehabilitation often remains undetected until after the employee has retired on a disability pension.

Every third rehabilitation programme fails or is interrupted. Rehabilitation of the unemployed is interrupted even more frequently because the unemployed do not have the support of occupational healthcare or a place of work to return to.

In order for rehabilitation to provide not only an alternative to disability pension but much more, employers' integrated efforts to promote increased wellbeing at work is required, i.e. that

leadership, measures of wellbeing at work and vocational rehabilitation form a functioning entity. Closer cooperation between the key parties of the rehabilitation process - employers, occupational healthcare and earnings-related pension providers - is also called for.

European Retirement Ages Soaring Rapidly

👉 Many European countries have decided to raise their old-age pension retirement age to 67 years or more, much due to the financial crisis. In many countries, the retirement age will be linked to the development of life expectancy.

Not only Europe prepares for an ageing population. In the United States, the retirement age will rise gradually to 67 years by 2027. In Japan, the government aims for 68 or even 70 by the end of the 2020s.

However, when comparing countries, we should keep in mind that in countries with a flexible retirement age, such as Finland, Sweden and Norway, the life expectancy development as such affects the pension amount. This, in turn, tends to postpone retirement.

Often, the financial sustainability of a pension scheme lies behind the decision to raise the retirement age. For the individual, the adequacy of the pension is important. Thus Sweden, for example, invests vigorously and efficiently in pension communications to increase awareness of the added time of working required to compensate for a pension reduced by the extended life expectancy.

The EU Commission and the OECD recommend Finland to mechanically increase the upper and lower retirement age limits for old-age pension. However, in Sweden the lower retirement age limit is 61 (among the lowest in Europe), whereas working careers are among the longest. Therefore, an overall view for the prolonging of working careers instead of adjusting a single lower age limit is justified.

A Greying Japan

👉 In 2060, the ratio of working-aged people to retired people in Japan will be 1:1. As the dependency ratio weakens due to low birth rates and extended life expectancy, the world's third-largest economy is threading water and becoming indebted at an alarming rate.

Japan's problems are deeply rooted in culture. Women stay at home (but give birth to only 1.3 children on average) while men support the family.

Several pension reforms have been carried out since the 1990s, mainly resulting in benefit cuts and raised retirement ages. The national pension retirement age will rise to 65 in 2013, gradually perhaps to 70 years.

The Japanese pension scheme consists of the statutory national pension scheme, the earnings-related pension scheme and voluntary occupational or industry-specific supplementary pension schemes. A particular feature is that the insured are grouped into three social categories based on their family or work status: *the non-employed*, including students, the unemployed, and farmers; *the employed*, and *spouses dependent on the employed*.

The national pension, based on contributions paid by the insured, is the only statutory pension provision for the non-employed and dependants. After 40 years of paying contributions, the insured will get a full national pension, amounting to approximately EUR 600/month.

The earnings-related pension scheme includes old-age, disability and surviving spouses' pensions. The self-employed are excluded from the obligation to insure. In 2008, the average monthly earnings-related pension, often counted as the joint total pension of a married couple, was EUR 2,150.

The private-sector earnings-related pension consists of three parts: a basic component equal to all, an earnings-related component and an increase for dependants. The increase is paid to all persons who have reached the retirement age and have dependants in the form of a spouse aged less than 65 and/or children.

The earnings-related pension is paid on top of the national pension. There is a pension ceiling, which is reached with a monthly income of ca EUR 5,700. As a result, many employers offer supplementary pension arrangements.

Despite the many problems facing the Japanese pension scheme, positive features are a high employment rate among the elderly (83.9 per cent for 55-64-year-olds) and high effective retirement ages (70 years for men and 67 years for women). Retirees are desired as consultants and experts. Therefore, retiring in Japan often means no more than cutting down the number of working hours.

JULKAISUJA

ELÄKETURVAKESKUKSEN JULKAISUT OVAT LADATTAVISSA PDF-MUODOSSA KOTISIVULTA WWW.ETK.FI.

JULKAISUJA VOI MYÖSTILATA PAPERIVERSIONA KOTISIVULTA TAI OSOITTEESTA AINEISTOTILAUKSET@ETK.FI (TAIVAIHDE 029 411 20).

TUTKIMUKSIA

Toimiiko työeläkekuntoutus?

Työeläkekuntoutuksen toimivuutta selvittäneen tutkimushankkeen loppuraportissa tarkastellaan kuntoutuspäätöksiä, kuntoutuksen käynnistymistä, kuntoutusprosessin etenemistä, kuntoutusmotivaatiota sekä kuntoutuksen työllistymisvaikutuksia ja työllistymistä edistäviä tekijöitä. Tutkimus perustuu monipuoliseen hakemusasiakirjoista, rekisteritiedoista ja postikyselyllä kerättyyn aineistoon. Tutkimus toteutettiin Eläketurvakeskuksen, Kuntoutussäätiön, Lapin yliopiston ja Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen yhteistyönä.

Tekijät: Raija Gould, Kristiina Härkäpää ja Aila Järvikoski (toim.)
Sarja: Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 01/2012
 ISBN 978-951-691-159-8 (nid.)
 ISBN 978-951-691-160-4 (PDF)
 ISSN-L 1236-3049
 ISSN 1236-3049 (painettu)
 ISSN 1798-7482 (verkkojulkaisu)

RAPORTTEJA

Luottamus eläketurvaan

Tutkimuksessa on selvitetty suomalaisten luottamusta eläkejärjestelmään kansallisesti edustavan kyselyaineiston valossa. Raportista käy ilmi, kuinka hyvin eläkejärjestelmää tunnetaan ja mitä suomalaiset ajattelevat eräistä ajankohtaisista teemoista, kuten sopivasta eläkeiästä, taitetusta indeksistä ja eläkekatoista.

Tekijät: Nina Kahma ja Mervi Takala
Sarja: Eläketurvakeskuksen raportteja 01/2012
 ISBN 978-951-691-161-1 (nid.)
 ISBN 978-951-691-162-8 (PDF)
 ISSN-L 1238-5948
 ISSN 1238-5948 (painettu)
 ISSN 1798-7490 (verkkojulkaisu)

TILASTOJA

Suomen työeläkkeensaajat
 ja vakuutetut 2010
 Arbetspensionstagare och -försäkrade
 i Finland 2010
 Pensioners and insured in Finland 2010

Julkaisu sisältää tilastotietoja Suomen työeläkkeensaajista, työeläkkeelle siirtyneistä sekä työeläkevakuutetuista. Tiedot kattavat koko yksityisen ja julkisen sektorin lakisääteisen eläketurvan. Tilasto tuotetaan yhteistyössä Kevan ja Valtiokonttorin kanssa ja se ilmestyy osana Suomen virallista tilastoa.

ISSN 1795-5165 Suomen virallinen tilasto (painojulkaisu)
 ISSN 1796-0479 Suomen virallinen tilasto (verkkojulkaisu)
 ISSN-L 1796-668X Suomen työeläkkeensaajat ja vakuutetut
 ISSN 1796-668X Suomen työeläkkeensaajat ja vakuutetut (painojulkaisu)
 ISSN 1796-6698 Suomen työeläkkeensaajat ja vakuutetut (verkkojulkaisu)

TILASTORAPORTTEJA

Eläkkeellesiirtymisikä Suomen
 työeläkejärjestelmässä

Raportissa tarkastellaan eläkkeellesiirtymisikää tätä tarkoitusta varten kehitetyn mittarin, eläkkeellesiirtymisiän odotteen, avulla. Julkaisussa esitetään eläkkeellesiirtymisiän odotteen määrittelmä ja laskutapa sekä kuvataan odotteessa tapahtunutta kehitystä vuosina 1996–2011.

Tekijä: Jari Kannisto
Sarja: Eläketurvakeskuksen tilastoraportteja 02/2012
 ISSN-L 1459-3823
 ISSN 1459-3823 (painettu)
 ISSN 1798-7466 (verkkojulkaisu)

KESKUSTELUALOITTEITA

Työllisyys ja kuntoutus ennen
 työkyvyttömyyseläkepäättöstä

Keskustelualoitteessa tarkastellaan rekisteritietojen avulla vuonna 2010 myönteisen tai hylkäävän työkyvyttömyyseläkepäättöksen saaneiden työuria ja työeläkekuntoutukseen osallistumista ennen eläkepäättöstä. Tarkastelussa selvitetään työsuhteiden voimassaoloa ja kuntoutustietoja erityisesti viiden eläkepäättöstä edeltäneen vuoden ajalta.

Tekijä: Jukka Juopperi ja Jukka Lampi
Sarja: Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 01/2012
 ISSN-L 1795-3103
 ISSN 1795-3103 (painettu)
 ISSN 1797-3635 (verkkojulkaisu)

MUUALLA JULKAISTUA

How do intentions predict future
 retirement? A case study of the Finnish
 flexible old-age pension scheme

Joustava eläkeikä -seurantatutkimuksessa selvitetään eläkeaikomuksiin ja eläkkeelle siirtymiseen vaikuttavia tekijöitä sekä eläkeaikomusten toteutumista. Eläkeaikomuksiin vaikuttivat monet työhön ja yksilöön liittyvät tekijät. Työhön liittyvien tekijöiden merkitys korostui eläkkeelle siirtymisen selittäjinä. Eläkeaikomukset toteutuivat sita paremmin mitä myöhemmässä iässä aikoi jäädä eläkkeelle.

Tekijät: Eila Tuominen, Seppo Karisalmi, Mervi Takala ja Kasimir Kaliva
Artikkeli ilmestyy julkaisussa European Journal of Social Security, Volume 14 no. 2